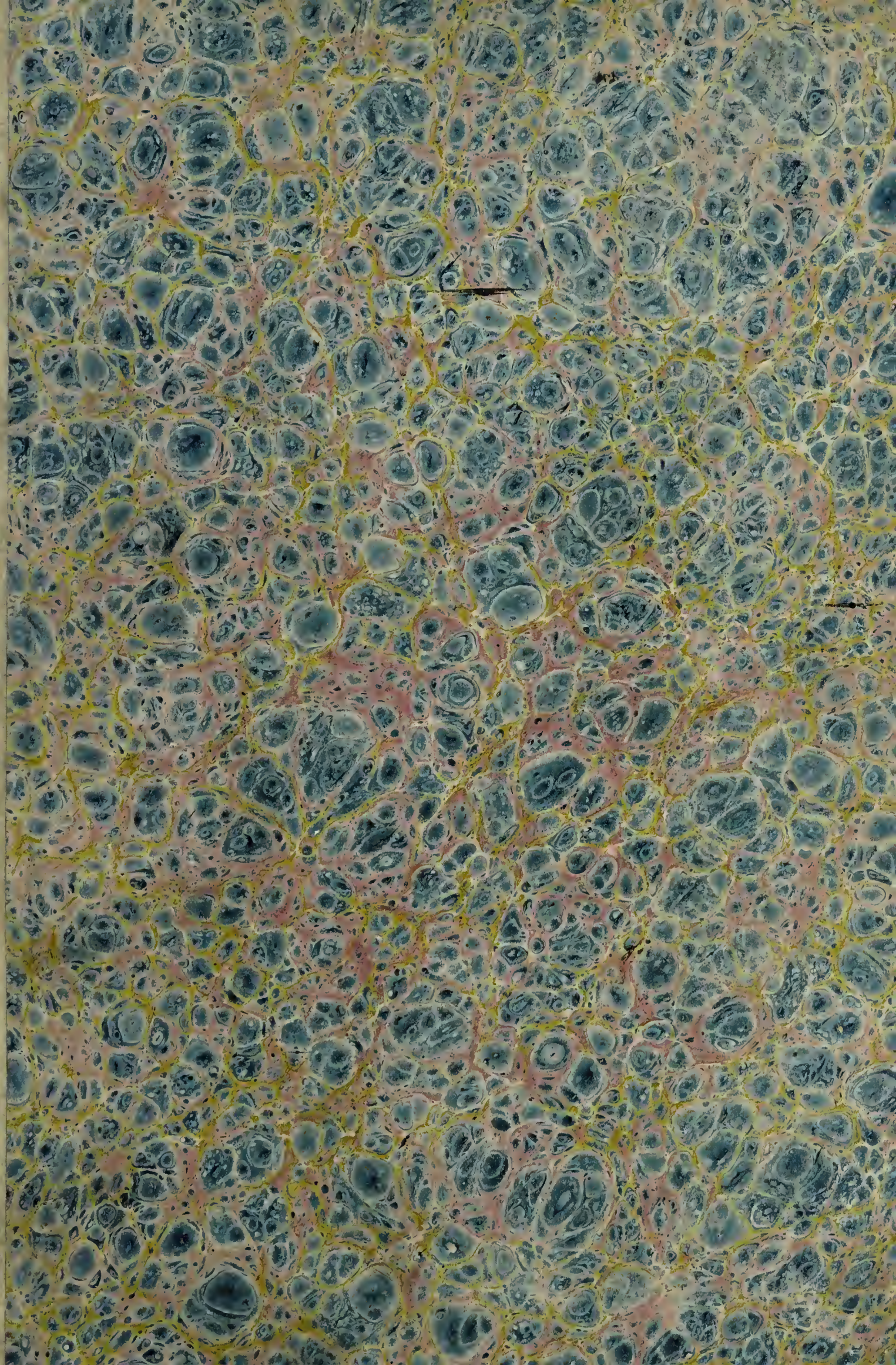

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

https://archive.org/details/weeghschaelomina00taur

Weegh-Schael,

Om

In alle billickheydt recht te over-vveghen

DE

ORATIE

Vanden Eedlen / Hoochgeleerden / Wijsen / Voorsienighen Heere / Mijn Heere

DVDLEY CARLETON,

Ambaßaduer van den Doorluchtighsten Coningh van Groot BRITTANNIEN:

Onlanghs ghedaen inde Vergaderinghe der Edele Hoogh-Moghende Heeren Staten Generael:

Ghemaeckt

Tot grondighe Aenwijsinghe vanden waren *Oorspronck &c.* der huydendaechsche Oneenicheyden inde Kercke ende Politie: ende Verdedinghe der ghener die daer in onschuldich sijn.

IUSTINIAN. lib. 1. Institut. Titu. 1.

Iustitia est constans & perpetua Voluntas, Ius suum cuiq; tribuendi.

Ghedruckt in't Iaer 1617.

TOT DEN LESER.

ALeer ghy deſe SCHALE in der hant neemt, op dat ghy die wel meucht ghebruycken, ende recht daer mede wegen, Gunſtighe Leſer, *wil ick u ghebeden hebben u niet te ſtooten aen de Lanckheyt van t'Werck: noch oock daer aen dat hier eenighe dinghen ghevonden worden die voor deſen meermaels ſijn gheſeyt. Het eerſte is daer uyt ghecomen, dat Mijn Heer* Ambaſſadeur *verſcheyden Feyten heeft ghelieft te ſtellen, de welcke men om wel te beantwoorden ſoo cort niet en can overloopen. Het ander is ghedaen om yeder een in't corte oprechtelijck van den Oorſprongh, Voortgangh, ende Effecten te onderrichten: ſoowel ten dienſte van de ghenen die t'ghepaſſeerde wel gheleſen, maer vergheten mogen hebben, als van de ſulcke die de Schriften D.D.* Arminij *Zal. ende der zijner niet eens willende inſien, misſchiē uyt het reſpect t'welck zy deſe* Oratie *toedraghen, oock deſe WEEGH-SCHALE ſullen willen beproeven. Voorder ſoo en moet ghy u niet verwonderen dat yemant die ſich met de Rechten bemoeyt, ende de Loyen daer uyt weet te allegeren, ſich oock wat op de Theologiſche Materien verſtaet, ende daer van wat weet te ſegghen: inſonderheydt in ſoo een Saecke ghelijck als het Subject is van dit Tractaetghen: als weſende ſulcks dat yeder goedt Patriot hem t'ſelve wel behoort te behertighen, ende ſijn debvoir te doen dat hy den Dienſte van't Vader-Landt de kenniſſe van dien meer en meer mach becomen ende andcren mede deelen. Leſet dan ſonder Paſſie. Oordeelt naer Waerheydt, ende Vaert wel.*

VVeegh-Schael,

Om

In alle billijckheydt te over-vveghen de leste

ORATIE

Van den Edelen Heere / Mijn Heer
DUDLEY CARLETON,

IEck hebbe (nae dat my de gedruckte Oratie/ die den Edelen/ Wijsen/ Hoogh-geleerden Heere/ Mijn Heere Dudley Carleton Ridder ende Ambassadeur van sijne Door-luchtichste Coninckliche Majestept van Groot-Brittanien op den vj. Octobris Lest-leden *stylo novo*, in de Vergaderinghe van d'Ed. Hoogh-Moghende Heeren Staten Generael heeft ghedaen/ ter handt ghecomen was) een wijl tijdts tusschen beyden ghestaen/ Waerheydt soeckende Leser / ende getrouwe Lief-hebber des Vader-Lants: twijffelende ofmen/ ick en wil niet segghen teghen maer/ op de selve niet wat en behoorde te stellen ende int licht te gheven. Aen d'een zijde prickelde my de liefde tot Waerheyt eñ Voorstāt der gener die ick sagh dat daer in t'on-recht beschuldight wierden: te meer dewijl ick daer onder bevondt niet alleen geringhe Luyden ende Onderdanen/ maer ock selfs groote Personen/ Ja heele Collegien ende hooghe Overicheyden / dien de opperste Maght ende Souvereinitept in dese Landen toe-comt; Aen d'ander zijde weder-om stont my in den wegh ende hielt my een weeck ofte ander-half te rugghe de Grootheyt ende Lustre daer mede ick becleet sagh den Persoon wiens Werck ick soude moetē aen tasten. Want my ten deele niet onbekent en was wat Eere ende Respect men den Gesanten schuldigh is/ ende hoe seer men insonderheyt den Heeren Ambassadeurs van soo een Coningh ende Bont-ghenood / als is sijne Coninckljcke Majestept voor-noemt in achtinghe behoort te houden: midtsgaders hoe hoogh de Injurien teghen alsulcke Personagien begaen/ ghenomen worden/ ende nae Rechten strafbaer sijn*: *Lege enim Iulia, de Vi publica, tenetur in Legatos, Oratores, Comitesve eorum pulsaverit*

*Vide Albericum Gentilem de Legat. Lib. 2.

Et Petr. Gregor. Tholosan. Syntagm. Iuris Vniversi. lib. 35. cap. 3. §. 5. † L. 7. ad Leg. Iul. ff. de vi publ.

rit, sive Injuria afficerit. T'welck ick ock wel conde denckē dat de Quaetwilligen niet en soudē laten na haer uyterste vermogen op het alder-hatelyckste af te schilderen ende met de breede elle upt te meten.

2. Maer als ick ten langhe-lesten op den 28 ende 29 Octobris van verschepden Plaetsen beradverteert wiert / dat niet alleenlyck de voor-gheroerde Oratie int openbaer en wierdt verkofft (die ick in den eersten hadde ghehoopt dat de Heer Carleton ghesocht soude hebben in te doen trecken / om den gemeynen Man gheen Rechter te maecken van soo hoogh-wichtighe Saecken die tusschen sulcke Heerē passeren cñ al-daer behoorden te blyven / met welcke maniere van doen men ons cñ anderen dan dick-wils ock dringht pets te doen cñ onder t'Volck te brenghen t'ghene wy liever souden laten) maer dat ick ock merckte / dat meer is / datter Lupden waren die metten name van zyne M^t. spelende de selvige Oratie leelyck sochten te misbruycken tot meerder verbitteringe van t'gemeyne Volck onder malcanderen / als mede tot krenckinge vande publycke Authoriteyt: hebb' ick alles over-weghē ende eyntlyck post date noodigh geacht dat het meer als tydt was de penne in de handt te nemen cñ dese Weegh-Schael daer op te stellen / gelyck ick ock met aller vlyt gedaen hebbe / cñ dit op dē 6. Novemb. stylo Novo op de persse ghebracht: hopende dat my soo van t'selve / den Heere Ambassadeur als allen anderē / int goede sal afgenomen worden: biddende in allen ghevalle zyn E^dt met aller ootmoedicheydt / sick te willen verseckeren / dat ick hier niet het alderminste en sal seggen *animo injuriandi*, berepdt synde opt hooghste te protesteren *Iuramentum Calumniæ*, van niet te sullen voortbrenghen dan t'ghene ick in myn gemoet en houde voor de op-rechte Waerheydt: cñ dat niet om pemant ter Werelt / veel min zyn E^dt. int minste te verongheliycken: maer ter contrarien om soo zyne E^dt. (dien ick seecker houde dat van anderen tot dese Oratie is ghepoort ende in vele dinghen is ghe-abuseert / ende die daer-om alder-meest te beschuldighen syn) als anderen van alle gheleghenthept beter te onderrichten: midtsgaders om vele broome Mannen van de Blame daer mede sy t'onrecht worden beswaert na myn kranck vermoghen te ont-lasten. Hebt anderen wy ghestaen een Oratie tot na-deel van hare Wettelycke Hooghe Overheydt in den druck te vervaerdighen: ick hope dattet my in een bype Republycke dan ock niet on-ghe-

voorloft en sal syn sonder smaedt ofte schelt-woorden/tot verdedinge van de Overheyt ende voor-stant mijns Vader-Lants/ een wepnigh met u daer van te spreecken.

3. Voor-by gaende de Mis-slaghen die de Vyt-ghevers van dese Oratie in den Titel begaen / onder anderen valscheliicken den Leser diets maeckende Dat de droeve On-eenigheyden in de Kercke ende Politie uyt ende voor de Leere Arminij syn onstaen (waer van het teghen-deel hierin volcomelijck / soo ick hope/ sal blijcken) wil ick ten eersten treden tot den In-houdt vande Oratie selve/ ende eerst een wepnigh in-sien de Inleydinghe. Daer inne ick den Heere Ambassadeur gaerne toe-sta/ dat den al-gemeynen onder-gangh altijdt de Scheuringe inde Kerck en de Factie in den Staet is vergheselschappende. Ock en wil ick niet on-kennen/Datmen eenige jaren langh by trappen naerder ende naerder ghecomen is tot de eene deser sorghelijcke stortplaetsen [namelijck tot de Scheuringhe inde Kerck] ende nu met vollen loop voort gaet tot de andere, [te weten tot de Factie in den Staet] ende dat het meer als tijdt is dat men daer in voor sie / ofte dat ander-sins de Remedie vruchteloos wesen sal in dien men langher uyt-stel begeert te nemen. Gheloove insghelijcks seer wel dat zyne Edt. hier op siende (tot volvoeringhe van zijnen last dien hy heeft van den Coningh zijn Meester als wesende zijn Gesant, om tot quytinge van den Eedt die hy hare Hoogh. Mog. Ed. als Raets-Heer van deseu Staet heeft gedaen) goet ende dienstigh heeft gevonden dese Oratie die wy voor hebben te doen: Maer dit en wil ick niet verberghen/ dat ick van herten wel ghewenscht hadde dat zyne Edt. grondiger en bondigher kennisse hadde ghehadt/soo vande ghelegenthept der Saecken die haer t'sedert eenighe Jaren her-waerts-hebben toe-ghedragen/ als mede vande Nature van ons Landt en d'In-ghesetenen van dien: aen gemerckt in een Raets-Heer die met vrucht pet wil raden noodtlijck wort verepscht dat hy/ neffens een al-ghemeyne Wetenschap ofte Wijshepdt van alle Saeckē in't gros/sich als een noodigh Hooft-stuck ooch wel versta op de Humueren van't Volck en de Republijcke* *In omni Re consulendi Principium est* (segt Plato niet qualijck) *nosse id de quo Consilium est institutum, aut in totum aberrare sit necesse.* Eñ Tacitus, *Morum animorumque Provinciæ nisi sint gnari qui de ea consultant perdunt se et Rempublicam.* Niet sonder oorsaeck: want ghelijck een Medetyn-Meester den Menschē gheen goeden Raedt en can voor-

*Cicero 2. de Orator. Lipsius Politicor. 3. 4. †Plato in Phædro.

voorschrijven/maer den Sieken lichtelijck in perijckel van sijn leven sal brenghen / ten sp hp al vorens zijn Temperament wel kenne: even alsoo en can een Raets-Heer niet wel eenighen goeden Raedt geven ten sp hp dan goede kennisse hebbe vande Republijcke: Ja sal seer licht mepnende wel te doen een Lant met zijn Raet in meerder verwarringhe helpen. Ick en twijffel niet hp soo verre den Heere Ridder Carleton noodt-wendighe kennisse hadde ghehadt van ons Lant/ende van alles wel ware geinformeert gheweest / of zijne Edt. en soude zijn Oratie tot meerder ruste deser Provincien op een ander voet hebben aenghelept. Waer van wat inder daet sp/ende wat van den Oorspronck, Voortgangh, ende Tegen-woordighe Gheleghentheydt, van dit Quaet/midtsgaders vande Remedie daer tegens, soo dit al t'samen van zijn Edt. wordt aen-gheweesen / sp te houden/sal den on-partijdighen Leser upt het na-volghende / hope ick/connen oordeelen.

Van de Oorspring. 4. Wat voor eerst dē Oorsprongh aen-gaet/daer in is dē Heer Ambassadeur seer verdoolt/ende doet D.D. Arminio zal. groot on-ghelijck/soo wanneer zijn Edt. met soo vollen monde upt gelieft te seghghen/ Dat den Oorspronck deser Veranderinghe niemant anders dan *Arminio* en can toe-ghescheven worden. Want t'is seecker dat dit Stuck naerstigh onder-socht ende rijpelijck over-woghen sijnde bevonden sal worden/ dat niet dien Godtvruchtighen/ seer Vrede-lief-hebbenden goeden Heere / ende in Godt onslapenen trouwen Dienst-knecht Jesu Christi den Oorsprongh en magh toe gheschreven worden: maer ter contrarien een deel hevige/ on'voor-sichtighe Predicanten/ die niet en hebben na-gelaten den goeden Man van dat hp tot de Professie te Leyden beroepen ende daer in ghetreden was (daer toe hem die van Amsterdam seer ongaerne van weghen zijn Deughden lieten gaen/ende hem na groote Instantie ende Intercessie van zijn Princelijcke Exie. ten lesten hebben on-slaghen ende met upt der maten treffelijcke Attestatien ghedimitteert) gestadigh met lope schoenē na te gaen/ op hope of zp hem nergens in souden connen achter-halen; Hp comt tot de Professie A. 1603. Hp neemt zijn Beroep met merckelijcke Vrucht vande Studenten in aller getrouwichept waer; Men can niet bevindē dat hp pet teghen Godts Woordt/ ja teghen de Neder-Lantsche Belijdenisse of te den Catechismum leert. Heeft-men daer mede te vreden gheweest? Geen-sins. Wat raedt dan? Men stropt eenighe

Siet de Lijck. Oratie D. Bartij.

quade

quade Gheruchten van hem sonder bewijs : ende om dit Gheruchte eenen schijn te gheven gaet men een gantsch ongehoorde ende in de Kercke Christi onghewoonlijcke forme van Procederen teghens hem ghebruycken/om hem te perssen tot Verclaringhe ende hem alsoo op een nieuw te examineren. Men sent Anno 1605. de Ghedeputeerden des Synodi tot hem / om met hem te confereren(soo sy seyden) van eenighe Articulen des Geloofs. Waer toe meynt ghy? Om gheleert te worden/ofte malcanderen te oeffenen? Neen : maer om te weten wat sijn Ghevoelen daer van mocht wesen. Ten was dan gheen Conferentie/maer een Examen t'gheen sy begeerden.

5. Waer uyt sproot dit ? uyt seeckere Documenten dat Arminius met leerde contrarie den Catechismo ofte Confessie? Neen. Waer uyt dan? Uyt seeckere Antwoordē die de Candidati Theologiæ op sommighe Tegen-worpingen gaven / die sy seyden uyt Arminio te hebben. D. Arminius , om den Ghedeputeerden hier in te vol-doen / is over-bodigh op sijn eygen costen ter plaetsen daer int examineren der Candidaten sulcks soude voor-vallen/te verschijnen/ ende in teghen-woordicheydt der Ghedeputeerden Synodi met de Jonghe Luyden te spreecken / op dat de Waerheydt der Saecke vol-comentlijck aen den dagh mocht comen: maer dat hy sick ghelijck als op een nieuw soude laten examineren/die eens wettelijck was geexamineert als hy tottē Kercken-Dienst eerst was gepromoveert / ennu over twee Jarē Titulum Doctoratus van D. Gomaro hadde ghecregē/weygerde hy met seer goede Redenē: presenterende nochtans ten over-vloedt daer en boven(nae voor-gaende Verclaringhe dat men gheen voorsaeck en hadde ter Werelt hem sulcks als bovē verhaelt meer voor te leggen als yemant anders/door dien hy sick niet bewust en was van eenighe Leere t'Amsterdam ofte te Leyden voor-gestelt te hebben dewelcke met Gods Woort/met de Catechismo/ofte de Confessie der Kercken soude strijden)met de voor-noemde Ghecommitteerden in Conferentie te treden/by aldien sy in't confereren de Qualitept van Gedeputeerden des Synodi willen afleggen.

6. Wat dunckt u? Behoorde haer dit niet ghenoegh te wesen? Ick meyne wel ja het. Maer Neen: siende dat het door desen wegh niet wel ghelucken wilde/men practiseert dat binnen drie ofte vier weecken daer na uyt seeckere Classe een *Gravamen* wort uytgheschreven ende tot den Sijnodum ghesonden / inhoudende:

Hoe

Hoe dat dewijl men hoorde, dat inde Kercke ende Vniversiteyt van Leyden over de Leere der Ghereformeerde Kercken eenighe Differenten gerefen waren, de Synodus Middel soude willen bedencken om de selve op het ghevouchelijckste ende spoedichste, tot weringhe van alle Scheuringe, neder te legghen. **Al waer te noteren staet; 1. Dat hier alleen wort ghesept**/datmen hoort, **ergo maer Gerucht en. Ten 2. Datter maer wort ghewach gemaeckt** van eenighe Differenten die in de Kercke ende Vniversiteyt van Leyden waren opgerefen, **eñ niet elders: daer van die van Leyden dan de beste kennisse behoorden te hebben/ende sulcken** Gravamen **selver upt te schrijven. De Heeren Curateurs van de Universitept ende Burgher-Meesters van Leyden dit vernomen hebbende/al hoe wel sy t'selve om verschepde redenen hadden connen voor by gaen/ insonderhept naedemael ten tijde van sijn Beroepinghe tot Leyden oock eenighe Gerucht en gestropt ende nae wettelijck onderzoeck in teghenwoordicheydt van treffelijcke Predicanten onwaerachtich bevonden waren/ hebben om alle voldoens wille den Heeren** Professoren Theologiæ, eñ den Regent van't Collegie **daer op gehoort/die al te samẽ eendrachtelijck onder haer hant hebben verclaert/** Dat sy niet en wisten dat voor soo veel de Fundamenten der Leere aengingh, onder de Professoren der Faculteyt der Theologiæ eenigh Geschil was. **Welcke Attestatie ende Verclaringhe der Professoren den** Synodo **synde verthoont / heeft de** Synodus **die Saecke daer by laeten berusten. Maer de ghene die** D. Arminium **enckel te lijf wilden/ brenghen te wege dat in November daer aen volghende de Ghedeputeerden des** Synodi **haer wederom verbroughen by de Heeren Curateurs/ versoeckende dat sy sekere Questien tot neghen toe in getal/ den Professoren Theologie souden moghen voor stellen om hare meyninge daer op te verstaen: het welck haer van de Curatoren is afgheslaghen. Daer syn nu twee volle jaren verloopen dat** Arminius **te Leyden was gheweest sonder datmen tegens hem pet wettelijcks wist voort te brenghen. Als men dan die neghen Praghen/ door den bant al op de Predestinatie loopende/in wil sien/ soo sal men hem verwonderen moeten dat men den Man daer in alleen verdacht hebbende/sonder dat men hem daer van noch conde overtuygen/ soo veel waters daer om heeft dupl ghemaeckt / ende hem nu noch te last gaet legghen dat hy de Oorsaeck is van de droevige Oneenicheyden in de Kercke ende Politie ont staen!**

7. Heeft

7. Heeft men't hier by doe oock laten blijven? Och neen. Want als de Hoogh-Mogende Heeren Staten Generael in Junio 1607. een Bij-een-comste van sommige Predicanten uyt alle de Geunieerde Provincien in den Haghe hadden beroepen om der selver Advijs te hooren op het houden des Synodi Nationael, soo ginghmen/soo om Arminium over al verdacht te maecken/ als om de Luyden met een Voor-oordeel tot desen Conventum te laten comen ende hare Advijsen daer na te doen formeren/aen de Predicanten in eenighe Provincien seeckere verdichte Articulen senden / als of het de ghenighe waren die by D. Arminium zal. gedreven wierden : hy ter contrarien verclaert vont uyt in den Conventu dat men hem groot onghelijck daer in hadde gedaen/dat dese Articulen van hem niet en quamen / dat hyse niet toe en stont / ende dat hyse hielt niet te accorderen met Godts H. Woordt.

8. Tot hier toe hope ick is pinmers wel ten vollen bethoont dat D. Arminius zal. gheen On-eenicheydt inde Kercke ofte Politie heeft ghebracht door eenighe Veranderinghe der Leere/ niet tegen-staende alle die Practijcken daer mede men hem gesocht heeft pewerts in te achter-halen. Want dit is onwederspreeckelijck/ende soo claer als de Sonne; In dien dat Arminius zal. pet tegens de Confessie ofte Catechismum/ of de al-ghemeyne Ghereformeerde Kerck hadde gheleert/ soo en behoefde men hem t'elcken soo niet na te loopen om hem een deel Vraghen voor te houden / ende als op een nieuw te examineren. Want dat sy hem d'een repse voor/d'ander na/soo met dat vraghen quamen quellen/daer mede gaven sy genoeghsaem te kennen dat sy gheen Stoffe teghens hem en hadden : maer hem beschuldicht hebbende ende gheen Bewijs vindende hem daer van t'overwinnen/socht men uyt hem wat te trecken daer mede men de uytghestroyde Beschuldinghen met eenighen schijn hadde moghen verdedighen ; aenghesien dat dese dinghen met malcanderen niet en connen bestaen: te vragen namentlijck wat hy hier en daer af ghevoelde/te claghen dat hy hem niet en wilde verclaren/ende nochtans tegens hem/ als eenen die schandelijcke Opinen dreef ende leerde/ heslich uyt te varen : t'welck men al te samen dede.

9. T'is waer D. Arminius Zal. heeft wel te kennen ghegheven dat hy meynde dat op eenighe Saecken in't stuck van onse Reformatie wat naerder diēde gelet: maer heeft om wichtige rede-

nen gheweyghert dat in voughen alst van hem gevordert wiert te openē/soo om dat men geen oorsaeck hebbē en soude het Volck op den Predick-stoel tegens hem op te royen / noch Occasie om eenigh Oordeel van de Vyt-heemsche Kercken teghens hem af te gaen bedelen / als anders : willende veel liever t'selve doen op den Synodum die men op die tijdt verhoopte dat wettelijcker wijse van alle de Provincien haest soude gehouden worden. Daer nae de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt/ siende ende hoorende alle dese vremde manieren van doen/ mitsgaders de ongherustheyden die daer door herwaerts ende derwaerts ontstonden / hebben goet ghevonden een Conferentie tusschen D. D. Gomarum , ende D. Doctorem Arminium zal. in Junio 1608. te doen houden voor den Hooghen Raedt/in teghenwoordicheydt van eenighe Predicanten by beyde Professoren daer toe ten weder-sijde/ tot Assistenten ghenomen. Maer alsoo de Saecke hier mede noch niet en was gheholpen/ ende wederom nieuwe Calumnien gestroyt wierden/heeft Arminius Zal. geen naerder uytcomste wetende eyndelijck in Octobri daer aen volghende voor hare Ed. Mog. zijn Verclaringhe op verscheyden Poincten ghedaen. Soo datmen den Oorsprongh van alle dese Swaricheyden dien goeden Man ende oprechten Vrient Godts Arminio gheensins en magh wijten / maer daer en teghen den Oorsprongh van dese droevighe Schueringe ende Factie dien te last gheleydt moet worden / die hem soo hardt tot Verclaringhe hebben gedronghen: ende noch veel meer den sulcken die hem sonder Fundament in de Predicatien voor het Volck voor soo een Ketter ende Drijver der Nieuwicheyden hebben uyt ghekreten / ende haer Ghevoelen tot een stipghen toe anderen met ghewelt willen opdringhen. Al t'welck soo seecker / ende het segghen van Mijn Heer Ambassadeur soo los gaet/ dat selver de Heeren van Amsterdam, Enckhuysen, Edam, ende Purmerent in hare ghedruckte Verclaringhe dit Arminio , die al in't jaer 1609. deser Werelt is overleden/niet en derren te last leggē/ als sy segghen / Dat sy altijdt gheoordeelt hebben de principaelste Swaricheyt in de Kercken deser Landen veroorsaeckt te sijn door de verscheydenheyt t'sedert eenighe Iaren in't stuck van de Leere op de Goddelijcke Predestinatie ende andere wichtige Poincten te weghe ghebracht, daer van eerst in den Iaere 1610. by seeckere Remonstrantie den Heeren Staten van Hollant ende West-Vrief-Landt Openinghe is ghedaen.

In haere Verclaringhe. pag. 9.

10. Maer

10. **Maer noch grooter On-gelijck geschiet de E. M. Heeren Staten van Hollant/ soo wanneer in de Oratie upt druckelijck wordt geseydt/** Dat den Oorsprongh hooger te gaen soecken als van den tijdt *Arminij* de Saecke is vermommen. **Met welcke woorden hare Ed. Moghent. van On-waerheydt openlijck werden bestraft in een Saecke die in** Facto **bestaende/ haer ymmer soo wel als yemant ter Werelt/ ende ongelijck beter als yemant die van over Zee upt Italien in corte jaren her-wards over comt/ behoort bekent te wesen: ende vande welcke elck een dit Ghevoelen billijck behoordt te hebben / dat hare Ed. Mog. in t'ghene sy dies aen-gaende by forme van Resolutie in openbaren Druck upt-gheven op rechtelijck na Waerheyt ende ter goeder trouwe gaen / sonder** de Saecke te vermommen. **Nu soo weet al de Wereldt wel/ dat hare Ed. Mog. in hare upt-gegevene Verclaringe/ on-langhs by haren gesworen Drucker met Privilegie gedruckt (waer by hare Ed. Mo. int corte verthoonen de op rechte Meyninghe die sy altijdt ghehadt hebben ende noch hebben / omme neffens de Dryheyden ende Rechten der Landen ende Steden van Hollandt ende West-Vries-Lant/ de Ware Christelijcke Ghereformeerde Religie in sijn verheydt te behouden/ etc.) met goede expresse woorden segghen/ hoe dat neffens t'stuck vande Authoriteyt eener wettelijcker Christelijcker hooger Overheydt in Kerckelijcke Saecken/** oock van den begin der Reformatie van de Religie in dese Landen tusschen de Hooghe Overheydt ende eenighe Kerckelijcke Persoonen in geschil is gheweest, Of het Gevoelen vande Predestinatie eñ t'gene daer aen kleeft, vervatet in de vijf Poincten [**der Remonstranten**] sulcks is, datmen eenigh Lidtmaet ofte Leeraer ten opsien van dien de Christelijcke Broederschap ende Kerckelijcke Eenicheydt soude moghen ont-segghen: ende of het hoogher Ghevoelen alleen in de Kercke gheleert soude behooren te worden. **Segghen noch wijders/** Dat aengaende de Tolerantie van het Ghevoelen vervat inde voorsz. vijf Poincten, kennelijck is , dat niet alleen in Hollandt ende West-Vries-Lant, van het begin der Reformatie het selve Ghevoelen [**der Remonstranten**] onder de Ghereformeerde Religions-Verwanten is gheweest: maer dat het oock over langh in de Vniversiteydt van Leyden ende in verscheyden Kercken deser Landen is gheleert, sonder dat ten selven tijde daer uyt eenighe Schueringhe is gherese. Ia [**datter**] noch leven verscheyden Predicanten die ghetuyghen den tijdt

In de Verclaringhe. pag. 3. 4. ende 7.

In de Verclaringhe van haere Ed. Mog. pag. 12.

van ontrent veertigh Iaren sulcks sonder eenighe verhinderingh gheleert te hebben: ghelijck oock inde na-buyrighe Provincien gheen Leeraers van t'selve Ghevoelen en hebben onbroocken, als niet alleen by Ghetughenisse, maer by ghedruckte Boecken can blijcken &c.

11. Dien volghende is ven Heer Ambassadeur (met eer-biedingh ghesproocken) grootelijcks verdoolt: meynende/ Dat of misschien anderen voor *Arminio* de selve Twijffelingē in haer conscientien moghen hebben gehadt, nochtans de Kercke altijt haer Ruste ende Vrede heeft ghehadt. Want by aldien sijn Edt. wil segghen/ dat sy dat hebben by haer gehouden ende niet ten voorschijn ghebracht / soo is sijn Edt. dapper verabuseert / soo de woorden uyt de voor-gheroerde Ver-claringhe duydelijck te kennen gheven: daer *affirmativè* wordt gheseydt / dat t'selve Ghevoelen beyde inde Academie ende Kercke oock opentlijck is geleert. Ende soo yemant hier aen twijffelt die en behoeft maer de Acta Synodalia op te slaen/ die sullen hem segghen wat sick in dese Saecke te Leyden met Coolhaes/ ter Goude met Hermanno Herbertsz/ te Hoorn met Cornelis Wigghertsz/ ende te Medenblick met Taco Sibrants heeft toegedraghen: van de welcke sommighen noch al andere In-sichten openbaerden als dese vijf Poincten. In ghevalle de meyninghe is dat al hoe wel sy van dit Ghevoelen waren/ t'selve beleden / ende aen den dagh brachten/ dies niet te min de Kercken altijdts haer Ruste ende Vrede hebben gehouden: soo moet men de Oorsaeck van de Onrust / Scheuringhe / ende Factie die nader-handt ten tijde Arminij zal. in't Landt is ghecomen niet D. Arminio zal. maer alsulcke onrustige ende Vrede-hatende woel-geesten toe-schrijvē die in hem niet en hebben willen verdraghen t'ghene sy in verscheyden anderen meermaels verdraghen hadden.

12. Datter vorder wordt gheseydt/ 1. Dat Arminius de Veranderingh heeft ghesocht in te voeren in de waere ende oude Leere die van alle Gereformeerde Kercken aenghenomen ende gheauthoriseert is: Ten 2. die hare Hooch-Mog. altijdts beleden hebben, en wil ick hier op het Eerste niet lange blijven staen: alleen woud' ick wel eens hoorē waer sijn Edt. dan de Kercke van Anhalt/ de Kerckē van Augsbursche Confessie/ eñ met namē de Kerckē van Denemarckē etc. sal laten? Dese en acht ick niet dat yemant buyten de Gereformeerde Kerck sal derren sluytē/ veel min buytē de Kercke Christi. Doch wat hier van sy sal dē Leser wijt-

wytloopich in de Antwoort op der Contra-Remonstranten Tegen-werthoogh eer langh/met Gods hulpe/connē sien: daer toe ick den Leser wyse. Wat het 2. belanght en sal hem van d'Ed. Mog. Heeren Staten inder eewicheyt geen gestant worden gedaē/dat zy t'Gevoelen der Contra-Remonstranten altijt beleden hebbē: veel min dat sy t'selve soo souden hebben beleden dat men t'ander niet en soude moghen dulden / noch met die t'Ghevoelen der Remonstranten sijn toeghedaen Christelijcke Gemeynschap houden. Ten 2. Ghenomen t'waer soo (als neen) wat is dit anders als den oudē suyr-deesem des Pausdoms weder op Graven daer men altijds roept vañ Catholijcke Leere eenmael by de Kercke aengenomen? Ten 3. Vrage ick/of die van't Pausdom dit den Heeren Staten int beginsel vande Reformatie niet en souden met alsoo veel fundaments hebben mogen voor-werpen? Hadden de Roomsch-Catholijcken dit Eduardo den sesten/ als hy het Coninck-Rijck reformeerde oock niet connen voorstellen/ende daer mede de Reformatie in Engelant verhinderē? Soude Lutherus dit niet van Zuinglio eñ Calvino hebben mogē seggen/dat de Kercke/ eer sy quamē gereformeert / eñ zijn Leere by de Lupden aen-ghenomen was? ende om soo verre niet te loopen soude men t'selve binnen weynigh Jaren her-waerdts den Hertogh van Brandenburch ende Lant-Graeve van Hessen niet oock hebben connen verwyten? Ten 4. segg'ick dat dit den rechten wegh is om de deure der Waerheydt ende alle naerder Reformatie / als pemandt al daer van in zijn Conscientie over-tuyght is / toe te slupten: een zaecke die een Christen gantsch niet en betaemt / ende daer van hem elck een wel heeft te wachten. Want segght my doch eens / dat bidd' ick / Of een hooghe Overricheyt door crachtighe Argumenten uyt Godts Woordt soo ghedzonghen wierdt/dat hy in zijn ghemoedt moest bekennen/ dat hy tot noch toe een valsche ende schadelijcke Leere hadde ghehandthaeft / soude die / tot naerder kennisse der Waerheyt gebracht synde/syn Volinghe niet moghen / ja wat hem belangde / niet moeten laten varen/en de Leere die hy verstaet de Eere Gods en der Menschen zalicheydt alder-naest te comen/met gevoucheljcke Christelijcke middelen in de Publijcke Kercken soecken in te voeren: ofte ten minstē de Predicanten van t'selve zijn Ghevoelen lijden/haer in protectie nemen/ en de handt boven houden? Of den Coningh van Denemarcken de Waerheydt ende naerder Reformatie quame toe te vallen/ ende

in't ſtuck van't Avontmael in plaetſe van de Lutherſche Opinie/de Calviniſche Meyninge toe te ſtemmen: ende dat neffens hem oock inſgheliicks eenighe Predicanten haere Dwalinghe lieten varen/wat ſeght ghy? Soude ſijne Coninckliicke Majeſteyt alſulcke Predicanten terſtont van d'andere moeten laten onderzucken/ upt vreeſe dat men hem ſtracks voor de ſcheenen ſmijten ſoude/ dat het was teghen de ware ende oude Lutherſche Religie die hy altijdts hadde beleden, die oock aengenomen ende gheauthoriſeert is van alle Ghereformeerde Kercken? Dat waere wel een jammerliicke Saecke. By al dien dien Ghehel vaſt gingh / ende van onſe Voor-ouders waere ghevolght/ wy ende die van Enghelandt ſaten noch midden in het dicke Pauſdom.

Vanden VOORT-GANGH.

13. Dus vele ſy geſprooocken van den Oorſprongh, ick wil comen tot den VOORT-GANGH, daer inne ſijn Ed^t. geen minder Miſ-ſlaghen en heeft/ſeggh̄ende voor eerſt; Hoe dat uyt de aſche *Arminij* eenighe anderen ſijn gheſprooten, de welcke zijne byſondere Opinien omhelſt hebbende ter wijlen hy noch in't leven was', die met cracht nae ſijn doodt in de publijcke Kercken hebben willen invoeren, eñ tot haer voornemen niet hebbende connen comen door ordinariſe weghen der Claſſen ende Synodale Vergaderingē, haren toevlucht nemen tot de Heeren Staten der Provincie. Soo ſijn't dan de vijf Articulen der Remonſtranten die d'onruſt maeckten/maer waerō maeckt dit de Onruſt/dat men leert/Dat niemant verlozen gaet door gebreck van Godts
" Barmhertichept? Dat Godt niemant abſolutelijck ſonder aenſien van de Sonde heeft beſloten te verwerpen? Dat Chriſtus
" voor alle menſchen geſtorven is? Dat de menſchē Godts Genade can wederſtaen? Dat die eens ghelooft door groote Sonden
" eñ zijn eygen ſchult wt Godts Genade can verballen? Waerom
" verweckt dit nu meer On-eenichepdt in de Kercken ende Policie als voor deſen? Waerom maeckt et hier meer verwerringh als in Enghelandt / daer men oock wel Lupden vinden ſoude die van dit Ghevoelen niet vremdt en ſijn? Doch dit overghe-ſlaghen ſegh' ick / dat de Remonſtranten on-kennen dat zy haer Ghevoelen opt met cracht in de Publijcke Kercken hebben willen in-voeren: Jae ſy houden dat het een Chriſten niet en is geoorloft ſijn Ghevoelen met cracht in te voeren: ende wenſchten van herten dat de Contra-Remonſtranten (die het Ketter-dooden drijven / ende daermede wel vethonen dat ſy t'ſijn die haer Ghevoelen

voelen gaerne met cracht over al souden in-voeren) niet haer hier in eens warē. Dat dan is waer/dat sy wel gaerne sien souden peder een met goede Redenen tot haer Ghevoelen te trecken/mits altijdt te vreden synde andere hare Mede-Broeders die van haer verschillen in broederlijcke liefde te draghen. Hadden de anderen maer hare Opinien als noetsakelijck te ghelooven niet ghedreven / ende den wegh van d'Onderlinghe verdraeghsaemheydt willen ingaen/wy en waren in dese Swaricheyt niet vervallen: Ofte wiste Myn Heer Ambassadeur noch raedt d'eene Parthy daer toe te beweghen/wy souden wel haest daer uyt gheraecken.

14. Wat souden de Remonstranten ghesocht hebben haer Ghevoelen met cracht in de publijcke Kercken in te voeren ? Men sal bewijsen dat in verstheyden Kercken de Predicanten verdacht syn gheweest ende by den ghemeynen Man in haet ghebracht / alleen om dat sy dat hooghe ghevoelen vande Predestinatie niet en predickten / sonder dat sy t'selve nochtans tegenspraecken ofte pet leerden dat selver hare Parthyen niet en moesten bekennen de suyvere Waerheydt te wesen ; soo seer hebben sy ghearbeyt de Kercken in rusten te houden. Ja hebben in ettelijcke Plaetsen / op het vulderen en tieren in de Predicatien van d'anderen / tot hare groote schade niet dan al te langh ghesweghen en te veel ghepatienteert : het welck by al dien sy wat eerder hadden ghelaten / ende haer in tijdts teghen sulcke stoke-vranden ghestelt/ ick verseecker u/ Myn Heer Carleton, onse Stadt Leyden / Delff/ en den Haghe etc. en waren in sulcken staet niet als sy teghen woordigh syn. Het stonter over eenighe Jaren soo niet / ende men hadde het Quaet veel ghemackelijcker connen keeren : *Omne Malum nascens facilè opprimitur : inveteratum fit plerumque robustius.* De Contra-Remonstranten selver stooten dit seggh̄en vanden Heere Ambassadeur onder de voet/ als sy in hare Contra-Remonstrantie clagh̄en dat de *Remonstranten* haer Bedenckinghen niet en wilden openbaren in de Classen daerment niet en conde remedieren : maer dat sy wel bereydt waren de selve over te gheven ende te laten examineren in een Provinciale ofte Nationale Synode*. Wit deden de Remonstranten om beste wille/ om twisten te schouwen / en dat de Saecken daer op bedenck en mocht vallen met minder voordeel tot den Synodum daer die behoordē souden worde gebracht† Is dat niet degh̄elijck zijn Ghevoelen met cracht in de Publijcke Ker-

Cicer. Philipp. 5.

* Siet de Contra-Remonstrantie in de Haechsche Conference. pag. 19.

Item/ Haer der Bericht. pag. 27. ende. 72.

† Der Remonstrants Remonstrantie in de Conferētie. pag. 3.

ke Kercken invoeren? Can men hier wel het minste teycken van dien vinden? Want hebben sy dat willen doen / dat moet gheschiedt sijn / Of met de Predicatien / of met ghedruckte Boecken. Wat bewijs heeft men hiet van voor dien tijdt? Gantsch geen. Hebben sy 't oock met cracht willen doen/soo ist seecker ghenoegh bekent gheweest. Waer toe dan soo een nieuwe Inquisitie ende Ondersoeck verdicht? Hoe claghen dan noch de Contra-Remonstrantē in hare Remonstantie 1610. aē de Heeren Staten ghepresenteert / dat de Remonstranten hare Bedenckinghen niet en wilden openbaeren in de Classen/maer wel in den Symodo Provinciael ofte Nationael?

Siet haere Remonstrantie in de Haeghsche Conferentie. pag. 1. Item/ t'Naerder Bericht. pag. 77.

15. Summa alle dese dingen soo voorghegaen sijnde / eñ siende de Remonst. dat sy langen tijt na den Synodum hebbende verwacht evenweldaer van niet en vernamē/eñ onder-tusschen leelijck wierden geblameert/soo hebbense haren toevlucht (t'welck sy oock moesten doen/ soo sy niet als een deel Verleyders uytghedreven wilden worden) tot hare wettelijcke hooghe Overheyt ghenomen. Is dat soo grooten Crimen? Hoe na en is dit niet in Enghelant ghepractiseert? Men besie de Conferentie te Hampton Court in zijn Majesteyts Secreet-Camer gehoudē/ men sal wel sien wat weghen men daer heeft inghegaen / tot wien men de Saecke ghebracht heeft/tot den Synoden, ofte tot den Coningh? Jae maer daer waeren Kerckelijcke Personen van beyde zijden: T'is recht; Maer de Heeren Staten hebben in't Jaer 1611. oock Kerckelijcke Personen ontboden ende haer luyden ghehoort. Boven dien wie voerde t'hoochste woort in die T'samenspreeckinghe / de Kerckelijcke of den Coningh? Den Coningh/ deciderende selver oock dinghen die de Ordre Cæremoniē/eñ Leere betroffen: belastēde den anderen op groote pene haer na zijn seggen te regulerē. Maer om buytē de Geunieerde Provincien niet te gaen/seght my doch eens/ De Scheurmaeckers in Gelder-Lant / als die niet connende hare dingen door de ordinairese wegen van Classen ofte Synoden invoeren/ tot het Hof loopen/waer of die haeren toevlucht nemen? T'is waer/niet tot haere Hooge Overheyt: maer tot een leeger Collegie. Hoe nae sout wel sijn gedaen/wanneer de Remonstranten over al tot de Hoven ende niet tot de Heeren Staten alle hare Saecken brachten? T'moest hē eerst vande Heerē belast wordē.

Siet de Summe ofte Substantie van de Conferentie: by Willem Barlouw/uytghegheven.

16. Wil ick u dan segghen Leser / waer uyt de toe-vlucht tot de Heeren Staten is ghesproten / ende wie die Oorsaeck daer

van

van sijn: Wel aen / hoort toe ick sal't doen in aller oprechtigheydt. Het is ghecomen uyt het heftigh drijven ende met cracht te willen in-voeren van de Opinien der gheener die niet uyt de affche *Arminij* sijn ghesproten (soo den Ambassadeur verwyteliicken gelieft te seggen) maer der sulcker die veel eer uyt de stoffe van den verwaenden Diotrephes sijn opgestaen ende voortghecomen. Want even ghelijck als die ten tyden der Apostelen onder de Ghemeynte socht de meeste te sijn, daer mede niet te vreeden wesende dat hy selver de Broederen ende Apostelen niet en ontfingh maer verboodt ook anderen diese ontfangen wilden, ende wierpse uyt de Ghemeynte (daer uyt dan clachten ende swaricheyden moesten on-staen) even alsoo / segh' ick / sijnder onder den Predicanten van't hooghe Ghevoelen van zijne Na-comelinghen ghewees / die hare Mede-Broeders die sy in't oogh hadden niet en hebben willen ontfanghen / ende anderen op pene van haer de Broeder schap op te seggheu / verboden die t'ontfanghen / wel dapper de Meester over de selve spelende / ende haer / om haer in cas van wepgheringhe te meer te moghen swart maecken / met nieuwe / onghehoorde / onderteyckeninghe / onlijdelijcke Verclaringhe / ende on-Chrijstelijcke Beloften by soome van Eedtsweeringhe quellende: als onder anderen / Dat sy heylichlijck voor Godt den Heere souden verclaren te blijven, ende te sullen blijven by de Confessie ende Catechismum. Hoe? Hoor soo veel die met Godts Woort over een quamen / ghelijck Vrsinus ende Zanchius leeren dat men hem ende verder niet dan met dese conditie aen eenighe Confessien en can noch en behoort te verbinden? O neen / dat was niet: Plancius soude wel seggen dat hy den Turckschen Alcoran soo wel wil onderteyckenen; lupt dat niet stap van een Predicant / soo een schadelijck Schrijft / dat t'eenenmael de Fundamenten der Chrijstelijcke Religie omstoot / als een Formulier van Eenichept te willen onder-schrijven met ghelijcken bastichept als de voornoemde Theologanten seggheu dat men de Chrijstelijcke ende Kerckelijcke Confessien behoort te teyckenen? Dan dit wil ick daer laten. Was men te vreden met een Verclaringhe van te blijven by de Confessie ende Cathechismum / en die Schrijften aen te nemen simpelijck *prout jacent*, soose leggheu / ende hare woorden lupden? Ock niet: nochtans is dit de oude maniere van doen / noch in den Synodo Nationali van t'Jaer 1586 goedt ghevonden ende gearresteert / ende dat alleen vande Con-

Den Apostel Johannem in sijnen derden Brief ver. 9 10.

Vrsin. in Admon. Christ. de libr. Concor. Cap. 4 pag. 150. 154. 179. Et Cap. 12 pag. 560. Zanchius Miscell. Epist. dedicator. Fol. 34. 36.

fessie/sonder dat de Predicantē aldaer verbonden worden dē Catechismum te onderschrijven/maer alleē met de Confessien mochtē volstaen/sonder dat het eenigen Classen ofte particuliere Synodē vry stont eenige Veranderingh daer in te doen: als blijckt uyt den lesten Artijckel des selven *Synodi* luydende aldus/ Dese Articulen, de wettelijcke Ordeninghe der Kercken aengaende, sijn alsoo ghestelt ende aenghenomen met gemeyn Accoort, datse (soo het profijt der Kercken anders vereyschte) verandert, vermeerdert, ofte vermindert moghen ende behooren te worden. Ten sal nochtans gheen bysondere Ghemeynte, Classe, ofte Synode toestaen sulcks te doen: maer sullen naersticheydt doen om die te onderhouden, tot dat anders van de Generale ofte Nationale Synode verordent wordt. Maer wat wast? Dit en mocht al niet helpen: dese groote Meesters hier mede niet te vreden sijnde gaen op haer eyghen houtghen teghen de Resolutie des Synodi dit noch daer by lappen/ hoe groote Canonisten ende Synodalisten zy oock dickwils willen wesen. Begeerden zy dan een Verclaringhe van den Cathechismum in conformiteyt van Godts Woordt uyt te sullen legghen? Dit ommer soo weynigh. Want een seecker Theologant (ende Doctor Theologie) dorst
" in *Conventu præparatorio* Anno 1607. wel seggen/dat men wel aen
" Godts Woordt alleen verbonden was om daer nae in den Sy-
" nodo te oordeelen: maer dat dit moest ghenomen worden in dien
" verstande als het in de Confessie ende Catechismo begrepen
" was. Wat dunckt u Leser? Is dit ghesept dat men den Catechismum nae Godts Woordt/ofte dat men Godts Woordt nae den Catechismum uyt sal legghen? Welck van beyden is dan des anders Reghel ende Richt-snoer? Ick vreese waeren dese Luyden/ende haere menees/van D. Arminio zal. ende zijne Toestanders in tijdts niet wat ghestuyt/ zy hadden Godts Woort noch in't eynde t'eenen-mael achter de kist ghewoorpen ofte ten minsten in een hoeck aen de kant gheset. Ten was dan gheen wonder datse met soo een Verclaringhe haer niet en wilden laten payen.

Siet het 47 Artijckel van de Synodus Nationael ghehouden in S'Graven-Haghe. Anno. 1586.

17. Wat wast dan doch voor een Verclaringhe daerse op dronghen? Maer dese/By die Schriften te sullen blijven in sulcken sin eñ verstandt als die nu over de 28. ofte 30. jaren in de Kercken van Hollant waren uyt-geleyt ende gepredickt. Klonck dat niet wel? Wie hoorde oyt yemant van te vooren soo spreecken? Ende evenwel hebben die van de Veluwe ende Zutphen der ghelijcken

ken Beloofte sonder voorgaende uytschrijvinghe op den Synodum van Harderwijck willen arresteren: ghelijck oock daer nae die van het Hof t'selve / niet teghenstaendede Clachten van de drie Classen van Nimmeghen, Thiel, ende Bommel, neffens hare aenwijsinghe hoe onwettelijck daer in was geprocedeert / hen-luyden ghesocht hebben over den hals te dringhen. Als sy nu hier mede noch in de Classen / noch in den Synodo 1605. niet deur en conden / upt oorsaecke dat haer sommigen daer teghens opposeerden / sustinerende dat men met de eenmale ghedane ondertepckeninghe volghens de Resolutie des laetsten Synodi Nationaels behoorde te vreden te zijn / dat het oock onbillijck ende onmoghelijcken was sulcken Verclaringe te doen / soo wel in aensien dat niemant en conde weten wat Bedenckinghe dat hy noch soude moghen crijghen / en derhalven niet en conde beloven *de Futuro* van hy soo een sin te sullen blijven, als ten regarde dat de Catechismus niet op eenerley maniere over al ende op alle plaetsen en was verclaert / wat heeft men ghedaen? Men heeft terstont op de Predicanten die haer teghen dien nieuwen handt hadden ghestelt een quaet oogh ghenomen / niet teghen-staende dat sy anders nopt eenighe reden van verdachthepdt en hadden gegeven; Men heeft se over al by t'Volck in mael-tijden / Predicatien / en ghedruckte Boecken als een deel Nieuwichepdt-Drijvers ende snoode Ketters leelijcken afgheschildert: daer men niet alleen haer-Luyder Ghevoelen verkeerdelijck der Ghemeynte voor-droegh: maer oock wel het contrarie ende der anderer Opinien op-dichte: als of de Remonstranten Godt tot een Autheur vande Sonde souden stellen / ende leeren dat de meeste Menschen ter Verdoemenis gheschapen worden etc. daer van die van Amsterdam met namen een frape handt hebben. Triglandius soude ons grondelijck connen onder-richten / wat noch niet langhe gheleden tusschen hem ende seeckere Coop-Luyden is gepasseert; Men heeft oock hier en daer Kerckelijck teghens haer beginnen te procederen en te censureren.

18. Behalven t'voorverhaelde luyden de woorden des Heeren Ambassadeurs niet anders dan / of de voor-noemde Predicanten haren toe-vlucht tot de Heeren Staten hadden genomen om door Authoritept van de selve hare Opinien in de publijcke Kercken met cracht te willen invoeren. Al weder-om een groote Faute: men lese de Remonstrantie men salter niet vinden.

Hadde sijn Edel. slechts ghelieft die moeyten te doen/ om de ghemelte Remonstrantie eens in der haest te over-loopen / hy en souder niet sulcken Versoeck/maer heel een ander/ oock een naeckte Verclaringhe daer teghens/hebben ghevonden. Want wat het Versoeck aen-gaet/ dat loopt hier op : Dat sy op een wettighe *Synodale Vergaderinghe*, onder de Authoriteyt, Presidentie, Beleydt, Mede-oordeel, ende Moderatie vande Mog. Ed. Heeren Staten te houden, mochten worden ghehoort: Ende in ghevalle t'voorsz. van den *Synodo*, niet ghevouchlijck en soude connen gheschieden, dat de Broeders als dan malcanderen in Liefde eñ Vrede mochten dragen eñ duldē. Dit lupt al wy wat anders als te versoecken sijn Opinie met cracht in te moghen voeren. Noch doen de Remonstranten dese Verclaringhe daer by/ tot een teycken dat sy haer de Oyde der Kercken ofte Ordinarise weghen der Classen ofte Synoden niet en wilden ontrecken, Dat zy te vreden waren dat de Classen Kerckelijck souden handelen teghen de gheene die onbehoorlijck spraecken/ofte teghende Confessie ende Catechismum leerden. Hoe soude men meer connen presenteren ? Ofte wat soude men met billickheydt meer moghen eysschen?

Siet de Remonstrantie in de Haerlsche Conferentie. pag. 9.

Siet de selve. pag. 3. En t'Naerder Bericht pag. 24.

19. Met een woordt int voorby gaen/onkennende t'gene in de Oratie wordt ghesepdt / dat den Remonstrant met neerstighe treecken maeckt dat dē Contra-Remonstrant onder-licht (want noch den Remonstrant en soeckt dit: noch de Heeren Staten/ al socht hyt/ en sijn soo slecht niet datse haer met eenighe treecken souden laeten blindthocken / ende om den thupn lepden) verwonder ick my/dat de Heer Ambassadeur soo breedt gaet wepen / veel meer hem voor-gaens draghende als een Formeel Advocaet van Parthy adverse / dan als eenen die tusschen beyden gaende de Saecke gaerne soude middelen : seggende onder anderen / Dat den *Remonstrant* tot zijn faveur een Resolutie crijcht vande Heeren Staten, ende haer dan voorder met soo vele Injurien beswaert/die sy ad animum revoceren. Want wat de Resolutie belanght / al hoe wel de Remonstranten den Heeren Staten dancken / van dat hare Mog. Ed. ghelieft heeft haer teghens alle onbehoorlijcke Procedueren in Protectie te nemen/ ende Onderlinghe Verdrach-saemheydt te resolveren/ soo en weten sy nochtans niet wat faveur dat haer hier in meer is ghedaen als den anderen : nademael de Saecke aen beyde zijden in effect even schoon staet/ en d'een soo wel tot Tolerantie verbonden en

de Ware

de Mate gheſtelt wordt als den anderen: ten ſy men dat faveur wil noemen dat de Heeren Staten niet toe-ghelaten hebben datmen de Predicanten vant Laeghe Ghevoelen terſtont van den Dienſt ſoude affetten ende ten Lande upt-wyſen! Is dit nu faveur? ſoo hebben de Overſendt claghenden veel meer oorſaecks ghehadt om te seggyen dat de Biſſchoppen een Reſolutie van ſyne Majeſteyt van Groot Brittannien in faveur hadden ghecreghen/ over-midts zyne Majeſteyt met die claghende al een heel ander Regiſter trock / als haer Mog. Ed. hier te Lande doen: ſoo §. 15. is verhaelt.

20. Om te comen tot de Poincten die den Heere Ambaſſadeur meynt upt ſoo een Reſolutie in faveur verworvē te ſpruyten/ onkennen de Remonſtranten upt-druckelyck/ 1. Dat ſy dieſhalven triumpherende in *Concionibus* onder ſchijn van de vijf Poincten, wel anderen invoeren onder het Volck. Men moetſe noemen. Waer-der wat aen dat pet om t'lyf hadde/ men ſoudſe wel haeſt ten thoon ſtellen/ zy ſyn ſcherp-ſiende ghenoegh om wat te vinden alſter maer en is: ende Luydt-ruſtigh ghenoegh om t'ſelve niet te helen; Leggyen oock liſten en Laghen ghenoegh om erghens pemandt te verraſſchen. Zy weten dan die andere Poincten/ of ſy en wetenſe niet. Wetē ſyſe waer om dan Verclaringhe gheeyſcht? Weten ſyſe niet? Waer om dan beſchuldicht? Ten 2. Dat zy Invectiven maecken tegen de Gereformeerde Religie. Belanghende eenighe Leeraers der ſelver/ seggyen dat zy ter grooter noot ende ten upterſten geperſt ſynde der ſelver Ghevoelen met de Conſequentien/ die ſy houden dat noodtlyck daer upt volghen/ den Volcke moeſten voor-draghen / ende met die gheenen verghelyckten daer mede zy in der daet over een comen/ om dieſwil dat men haer hier mede ſwart hadde gaen maecken (doe men met de Sake ſelver gheenen raet en wiſte) dat ſy haer ſtelden teghen de Leere die de treffelyckſte Leeraers eñ Pilaeren onſer Kercken van den aenvangh hadden beleden ende verdedight/ daer door zy ghedrongyen wierden der ſelver Doctoren Namen te ſpellen / die ſy anders gaerne ſouden hebben verſweghen / ende geſpaert.

21. Waer is dit ſoo nieuw? Weet ſyne Edt. niet / datmen in Enghelandt oock wel Luyden vindt die ymmer alſoo grof ſpinnen in't ſpreecken van eenighe Leeraers der Gereformeerde Kercken? Wel aen ick ſal ſyne Edt. hier van een wepnigh openinge doen: ende en wil hier niet ſpreken van Thomſon, noch

van anderen / op't uytgeven van welckers Schriften men d'een uyt-vlucht of d'ander moght voortbrenghen : maer laet ons eens hooren hoe hem een ghequalificeert Theologant Robertus Loëus hier in draeght. Dese dan die seydt / met claere ronde woorden; Dat eenighe onse Reformateurs dickwils eenighe dinghen oproerich teghen den Vrede ende schandelijck teghens de Christelijcke Godtvruchticheyt hebben uytghegoten [a]; Dat sy dinghen leeren/daer mede sy Christi waerdicheydt te cort doen[b]; Datse verscheydene verdichte Opinien en t'zaet der Tweedracht over al stroyen [c]; Noemtse verkeerde Broeders [d], die de voetstappen der Donatisten naevolghen, twistende om dinghen daer niet veel aen ghelegen is [e]. Verghelijcktse by de Apen die hare Jonghen met groote verwonderinghe aen-sien, niet anders dan of in de selve een Hemelsche schoonheydt uyt-muytede, om datse hare Opinien soo lief hebben, datse voorgheven dat de selve uyt den Hemel sijn afghecomen, daer doch een die eenigh verstandt heeft wel siet dattet niet en sijn, dan t'Ghebroedtsel van een deel arme Dwael-geesten. Item by de Heydenen in Egypten, die hare Tempelen ende heylighe plaetsen van buyten met gout ende costelijcke ghesteenten pleghen te vercieren : maer binnen in vontmen een Crocodijl, hont, ofte slanghe verborghen die aengebeden wiert: want even alsoo (seyt desen Loëus) pooghen oock onse Reformateurs hare verkeerde Opinien met gulden lof te vercieren [f]. Seyt noch/Datmen haer Doctoren in de Medicine in plaetse van Theologanten behoort by te voughen, na diense gheen Argumenten noch Redenen, maer Nies-cruyt (om de herssenen te purgeren) van noode hebben [g]. Daer siet men hoe desen Man van de Leeraers der Kercken spreeckt. Daer sijn oock noch teghenwoordigh verscheyden Prelaten in Engelant die de Drijvers van't hooghe Ghevoelen in de Predestinatie noemen harde drijvers van de Calviniaensche Sententie: segghende haer te wesen van de Zenonische [ofte Stoische] Secte, die seer swaerlijck het moderate Ghevoelen willen plaets geven: maer hartneckich aen de *Fatale Leere* van de absolute Predestinatie blijven hanghen [h]. Soo dat het veele Luyden vremt gheeft waerom mijn Heer Carleton dese dinghen niet eerst in Engelant en gaet remedieren : alsoo zy niet verstaen en connen hoe dit in Enghelant soo licht geacht ende hier voor sulcken grooten dootsonde can ghereeckent worden. Want dat men meynt dat desen Loëus niet bekent en soude sijn/ is bueselingh : aenghesien hy Thre-

[a] In Effigiat. veri Sabbathismi. pag. 121. 122.
[b] Pag. 123
[c] Pag. 133.
[d] Pag. 141.
[e] Pag. 134.
[f] Pag. 144. 145.
[g] Pag. 132.
[h] Siet hier van t'Extract van den Brief in Taurini Tweede deel/ van de Onderlinghe Verdraechsaemheydt. Cap. 6. §. 13

Thesorier is van seecktere Kercke in Engelant/sijn Boeck eerst ghedruckt Anno 1605. by Norton/Drucker van sijne Coninckl. Majestept / ende den teghenwoordighen Coningh van Groot Britannien ghedediceert.

22. Ick soude noch meer andere Enghelsche Autheuren connen voort-brenghen die oock al wat segghen / dan wilt hier by laten: alleenlijck een weynigh aen-wijsende hoe seer sijne Door-luchtichste Maj. selver over sijne prerijse Predicantē in Schot-Landt claeght / seggende onder andere dinghen meer; Datse haer upterlijck nederigh ghelaten ende nochtans inder daedt Hoovaerdigh sijn / oock soo datter gheen verschil en is tusschen de Hoovaerdye eens hoogh-roemenden Nebucadnezars ende de verkeerde Ootmoedicheydt eener der hoovaerdigher Puriteynen, ende dat inder Waerheydt meer hoovaerdicheydts schuylt onder sulcken eens swarten mutse dan onder de Croon Alexandri de Groote [h]. Datse sijn Hersse-loos, Stout, ende hardt-neckigh, diens wijse, als sy al schoon over-redet sijn, niet en is toe te gheven [i]. Trouwe-loos ende Licht-vaerdigh, den welcken geene Verdiensten en connen verbindē, noch Eeden, noch Beloften verplichten [k]. Die het Eere achten met Coninghen te twisten ende heele Coninck-Rijckē in roer te stellen [l]. Sulcks dat sijne Majestept rondt uyt verclaert/dat het sijn rechte Pesten in de Kercke ende Republijcke [m]/ende by Eede voor den Grooten Godt bevestight/ Dat hy meer trouwe ende eerbaerheydt ende gheen grooter Ondanckbaerheyt, noch meer Leughens, of snooder Meyn-eeden, ghevonden heeft in de Hoogh-Landtsche bergh ende grens-dieven, dan by dese fanatijcke ende sinne-loose Menschen [n].

h Int Con. Ghe-schenck. Fol. 54. b.
i Con. Gesch. Fol. 55. b.
k Con. Gesch. Fol. 33. b.
l Con. Ghesch. Fol. 6. b. ende 8. b.
m Con. Ghesch. Fol. 33. b.
n Con. Ghesch. Fol. 33. b. Item in de Door-Reden aen alle Christen Monarchen. 54.

23. Dat wijders in de Oratie den Remonstranten nagheghe-ven voort/ Dat sy in veel Plaetsen de Herders ende Ouderlingen veranderen, om anderen na haer appetijt daer in te schuyven, Ja met sulckē strengigheyt procederen, soo wel in Steden als ten platten Lande, dat sy oorsaeck gheven, dat-men in dese Provincien op gaet halen aen d'een zijde den hatelijcken Name van Inquisitie, ende aen d'ander zijde de beclaeghlijcke Namen van Dolerende ende Vervolghde Kercken, onthennen sy uytdruckelijck: ende seggben datmen niet een eenighe plaets met waerheydt en sal connen noemen daer yemandt om dat hy der Remonstranten Ghevoelen in dese Poincten niet toe en stondt van den Dienst is afgheset / of in't minste ghemolesteert. Gelijck

lyckmen oock nemmermeer bewijsen sal t'gene van hare hevige Proceduren wordt gheſtelt. Al t'welck ſonder eenigh het alderminſte Bewijs ſynde daer henen gheſeydt/oock met een ſimpele onkenninghe verworpen mach worden / ſonder datmen eenigh Beſchеydt ter contrarien behoeft wordt te brenghen / *Ei enim incumbit Probatio qui dicit, non qui negat* *. Want na Rechten comt dien toe te bewijſen die yet ſept/ en een ander wat op lept/ *Cum per rerum naturam factum negantis Probatio nulla ſit* †.

* L. 2. ff. de Probationib: & Præſumtionib.

† L. 23. C. de Probationib.

24. Maer wil ick Myn Heer Ambaſſadeur wijſen waer deſe dinghen worden ghepleeght ? By de Contra-Remonſtranten namelijck/ende gheenſins by de Remonſtranten. Men behoeft maer den Burgher-Meeſter Pauw van Amſterdam eens daer na te braghen / die ſal ſijn Ed^. terſtondt den bromen Goulart, een Soon van een oudt treffelijck Theologant tot Ghenеven/connen noemen/dien men om een Predicatie/daer in hy geleert hadde/ dat den zeghen van Ieſu Chriſto verworven is voor het gantſche Menſchelijcke Geſlachte: maer dat niemant ſulcker grooter Wel-daet deel-achtich en wort dan alleen de Gheloovighen: Item dat de Gelooвige Ouders niet en ſouden gelooven dat hare jonghe Kinderkens ſouden verdoemt weſen † / (ſonder dat hy de Contra-Remonſtranten had' genoemt ofte yet tegenghеſprooken t'gheene ſy bekennen te leeren) niet teghenſtaende alle preſentatie van billijcke Reparatie ende meer als noodige Satiſfactie/van den Dienſt heeft ghedeporteert: ende in wiens plaetſe die ſuyvere Heeren Broeders/nae haer appetijt, en tegen t'Advijs des Franſchen Synodi, eenen onbeſchaemdē Paep/ die twee drie-maels van d'een Religie tot d'ander was vervallen / ende teghens ſijn Conſcientie by den Dyant tot Predicant van den Aertſ-Hertoch ſich hadde laten ghebruycken / heeft inghеſchoven ‡: Welcke verdoeckte lichtveerdicheydt deſes Baſſecourts ſoo notoir is / dat niemandt van de Contra-Remonſtranten/ niet teghenſtaende het haer in verſcheyden Schrijften is voor de ſchenen gheworpen/ noch opt een Woort daer tegens heeft derren kicken. Dan hy moet nu wel ſuyver en ſchoon ghewaſſchen zijn/ dat de Franſche Synodus deſen Man begint te deputeren om de Broomſte ende Treffelijckſte Leeraers deſer Provincien te gaen cenſureren. Hoe nae en iſſer niemant gheweeſt die begheerigh was om die ſchrijfte Commiſſie upt te voeren/ ende dat deſen Quant zijne oude onbeſchaemde Munnicks-ſchoenen heeft aenghedaen ende hem vaerdigh gethoont

† Siet hier van het gedruckte Extract van ſijn Predicatie.

‡ Siet hier van breeder D. Caurini Poſt-bode achter de Onderlinge Verdraechſaemheydt.

den

den selven last aen te nemen. Men sept somwylen van Lupden die correspondentie houden met den Pant : maer dat sulcke Gasten als desen Baisecourt ende Triglandius daer by (die oock Paeps is geweest ende by de Jesuyten heeft gestudeert) mitsgaders die sulcke Gheesten aenhouden ende haer teghen de Resolutie der Hooghder Overheydt stellen om alles over hoop te smyten/daer aen schuldich waren/en ware gheen wonder: doch en wil ick haer dit niet op leggben: maer alleen seggben dat dit meer waerschynelyckheyts heeft als van anderē dien sy soo onbeschaemt en stout daer mede becladden.

25. By t'selve Volck moet men oock soecken die hevige Proceduren, dat men niet haer/maer den Remonstranten oorsaeckt gheeft den hatelyckten Name van Inquisitie op te halen: soo hare nieuwe Examina, bittere Handelingen / onbehbelyckte Pyapoosten / ende Schriften vant Ketter-dooden meer als te veel uyt-wysen. Ja Godt gabe dat men noch niet arghder en begon aen te rechten / soo wanneer syt soo maecken dat men der Lupden Hupsen en kisten opbreeckt / ende plondert / dat men met het Grauw particuliere Lupden ende Magistraten op't lyf valt/ dreygbt doodt te slaen etc. daer een enckele *Anarchie* ende wilde woestichevdt/veel arghder is als onder een Tyran ofte de Inquisitie te woonen / daer men alles doet by forme van Justitie : doch mogbelyck dat d'Heer Ambassadeur dit wil seggben/ dat sy den Remonstranten aen d'eene zijde (daer van de woorden niet vremdt en schynen) oorsaeck gheven te claghen dat men de Inquisitie inboerdt : dus wil ick dat hier by laten. Belanghende dat de Contra-Remonstranten aen hare zyde den beclaghelijcken Name van Dolerende ende Vervolghde Kercken ghebruycken / dat is waer: maer en hebben dat niemandt anders als hare eygben-sinnichevdt ende onghesegghelyckheydt te wyten / datse desen Name van Dolerende ende Vervolghde Kercken moghen draghen : niet om dat sy vervolght worden / ofte dat men haer recht-vaerdighe Oorsaeck gheeft om te doleren : maer om datse anderen na haren wensch niet vervolghen ende tot claghende Kercken maecken mogen: gheliyckse voor desen Cruys-Kercken ghenoemt syn / *activè* niet *passivè*, niet om datse onder t'Cruys sitten / maer datse anderen soecken te cruycken. Want nademael de Remonstranten willigh en over-vodigh syn in alle Chrystelyckte Liefde ende Eenichevdt met haer te leven / soo en behoeven sy gheen by son-

dere Scheur-Kercken op te werpen / ende daer in te kruppen. Om welcke Scheuringhe te beletten de Overicheyden in sommighe Steden ende Provincien ten Dienste van't Landt en de Kercke de afghesonderde Vergaderinghen ende Conventiculen wel hebben verboden: maer wat gaet dat den Remonstranten aen? Die en maecken ymmers noch Placcaten/noch Publicatien: soo dat hier de Heer Ambassadeur den Heeren Magistraten al wederom raeckt. Nochtans ist onghelijck beter met Placcaten in tijdts Ordre ghestelt ende alle Inconvenienten voor-comen/dan siende de swaricheyt voor zijn ooghen dat niet te willen doen / ende liever de goede Borghers in perijckel van een deel *Canaille* over te gheven: ghelijck hem den Verdedigher van de Amsterdamsche Plonderingh niet en ontsiet seer schandelijck daer van te roemen.

Siet de Antwoordt van't Discours. pag. 17.18.19. 24/25.26.

26. Zijne Ed^t. voort gaende seyt/dat den Remonstrant sick altijt bedeckt met den Titel der publijcke Authoriteyt, als of hy alleen den Magistraten ghehoorsaemheyt bethoonde. Godt danck dat noch wat goets van den Remonstranten wordt by ghebracht/ ende hen dit Getuyghenisse ghegheven/ dat zy de publijcke Authoriteyt respecteren/ende hare Overheyt ghehoorsamen. Dits buyten alle controversie wel ende niet qualijck ghedaen. Jae maer sy stellen haer aen als of sy't alleen deden, ende daer doen zy qualijck in/mocht yemant segghen. Zy en doen Leser: t'is abuys: zy bekennen gaerne dat eenighe onder de Contra-Remonstranten de Overheyt ghehoorsamen/dien vele schadelijcke en schandelijcke Proceduren van den haren mis haghen: maer dit derren de Remonstranten on-dertusschen wel segghen / dat vele van de Contra-Remonstranten/ geensins van de geringhste/ midtsgaders die't met haer houden / haer draghen als Rebellighe Scheur ende Oproer-maeckers/jae als een deel openbare Gheweldenaers/op dat ick niet argher en segghe. Doch op dat men niet en meyne dat ick dit uyt sucht tot de Remonstrantē uyt werpe/hoort eens/ick bid's u/wat dat een Contra-Remonstrant / die met haer in't stuck der Leere eens is / van haer ghetuycht/ met den welcken zy nochtans gheen Broederschap en willen houden/maer roepen hem voor een Wolf, Huyrlingh, ende Looper uyt * / om dat de Magistraet / nae haere phantasie/al te veel ghekent is in deser sijne Beroepinghe. Dit is t'gheene die met haer eens sijn van haer segghen; Datse zijn/ Onrustighe[a], Liefde loose [b] Menschen; Die Leughens ende Lasteringhen

* Siet Spranckhusens Justificatie. pag. 3.

a Siet het Nootwendich Verthoogh van de Onnooselheydt des Kerckenraedts van Haerlem. pag. 28.

b Siet Spranckhuysens Justificatie. pag 33.

steringhen **uytsmijten**[c]; haere Dienſten confuſelijck verlaten[d], Die alles ſoecken over hoop te ſmijten, om door de handt des Volcks t'Accoort by den Claſſe ghemaeckt, ende met den Accoorde allen Vrede te vernietighen[e]; **Sijn** Stokers die de Ghemeynte op-royen ende op-rockenen[f]; **Die in't eerſte als zy door de Magiſtraten ghepromoveert willen ende moetn zijn / wel ſchoone woorden ghéven/en haer gelaten of zy van hare Authoritept veel hielden: maer daer nae bethoonen datter herte verre van daer is** / ende datſe Verachters ſijn van den laſt der Overheydt[g]: **Die haer niet en ontſien** door bedelachtighe Brieven, door groote ende valſche Beloften, door ſeltſame Onderteyckeninghen de Gunſt van de Heeren te capteren, [**en alſoo**] den Kercken-Dienſt te emendiceren[h]; **ende tot haer voor-nemen ghecomen ſijnde** / der Overheyden Authoriteydt ſoecken met voeten te vertreden[i]; Die de ſlechte Luyden teghen de Ghe-rechticheydt ende ſchuldighe ghehoorſaemheydt van hare wettelijcke Overheyt aenhitſen[k], en den goeden Yver der vromen miſ-bruycken tot een deckſel ende uytvoeringhe van hare booſe Luſten: te weten, *Eer-ſucht, Haet, Nijdt, en VVrevel teghen hare Overheyden ende Mede-Broederen*[l]; **ende** door haere hardt-hoofdicheydt ende wrevel-moedicheyt Oorſaeck ſijn van Oproer ende Argerniſſe[m]. **Siet dit is den loſ die ſommighen Contra-Remonſtranten van die eens met haer ghevoelen wort nae ghegheven: daer upt ick zijn Ed. te bedencken ghéve/wat Gehoorſaemheyt de Magiſtraten van ſulcke Lup te verwachten hebben.**

27. **Daer wordt noch inde Oratie gheſeydt**/ dat den Contra-Remonſtrant te laſt wordt gheleyt, dat-ment op de Magiſtraet heeft. **Meer als reden. Twijffelt hier noch yemandt aen: Die niet moedt-willigh zijn ooghen toe en ſlupt can dit ghenoegh ſiẽ. T'mom-aenſicht is haer afgetoghen: de Steenen/Schupten / en Waghens die roepent / en de Vlagghen die wijſent van verre. Ten can niet langher onkent worden. Een ſlecht Hollandtſch Boots-man hoe rouw ende on-ervaren dat hy is / ſal dit ghewaer worden al hadde hy ſeven Jaren in Oost-Indien geweeſt / ſoo raſch hy maer van verre den** BRIL **eens op de nuese ſettende de Maſe in ſiet: De plompe Boeren connent mercken / al hadden zy oock al haer leven langh niet ghedaen dan in een** OUDE **verbuylde** WATER-**ſloot ſtaẽ modderen/oſte ergens in een frap Landouw ſtaen** DELVEN: **Ja de kinderen op de ſtraet die worden ghewaer ſonder datmenſe te** LEYDEN **aen den blau-**

[c] Siet t'voorgaende Noodwendigh Vertoogh, Pag. 16. En de Juſtificatie, pag 36.
[d] In't Noodwendich Vertoogh, pag 11.
[e] In't ſelve pag 34. 38.
[f] In Spyanckhuyſens Juſtificatie. ***2. a en b.
[g] In de ſelve. pag. 33.
[h] In de ſelve. pag. 20.
[i] In de ſelve pag 24.
[k] In de ſelve. pag. 40.
[l] In de ſelve pag. *** 3. b
[m] In de ſelve. pag. 40.

wen steen van de Key behoeft te laten suyen.

28. Zy moghen soo schoon spreecken van de Macht der Overheydt als zy willen/sijt seecker/connen sy t'Schip in de Haven brenghen daer zijt nae toe stieren/ men sal vernemen wat-se in haren Schildt voeren. T'is van t Volcksken/ Mijn Heer Carleton, en van die Predicanten / daer sijn Coninckl ijcke Majesteyt af vertelt / dat eer-tijdts aen de Coninginne Regente van Schot-Landt schreef / Hoe dat sy was het opperste Hooft vande Kercke , bevelende haer ghelijck zijt voor Godt wilde verantwoorden, sorghe te draghen voor het Euangelium Christi , ende dat sy tot dien eynde de Papistische Prelaten (die de Ghereformeerde Leeraers weder-stonden) onder soude willen houden. Wat dunckt u? Was dat niet ootmoedigh ghesproocken/ en der Coninginnen Superioriteyt behoorlijck erkent? Jaet ghewisselijck. Maer hoe langhe meynt ghy dat dit duyrde (vraeght sijn Majesteyt) juyst soo langhe (antwoort de selve) tot dat door hare Authoriteyt de Papistische Bisschoppen ghereprimeert sijnde, dese Luyden selfs daer inghebraght ende wel gheseten waren: ende door die Middelen sterck ghenoegh ghemaeckt de Saecken van Reformatie by der handt te nemen. Doe begonden zy weynigh wercks te maecken van der Coninginne Superioriteyt, noch en wilden niet langher op hare Authoriteyt rusten : maer namen de Saeck selver by der handt, ende volghens dat meerder Licht waer met sy verlicht waren , maeckten een grooter Reformatie vande Religie. Hoe sy met mijn Moeder die arme Vrouwe leefden, is niet onbekent (seyt sijne Majesteyt) ende met droefheydt magh't my hueghen , de welcke om dat sy anders gheinstrueert was begeerde alleenlijck een heymelijck Capelleken, om daer in Godt te dienen na haer manier met sommighe weynighe uyt-ghesonderde Personen : maer hare Supirioriteyt en was niet ghenoeghsaem om dat van haer-luyden te verwerven. Na welck Verhael zijn Majesteyt uytdruckelijck sonder eenige bewimpelinge verclaert/ Dat hy wiste, by aldien de Bisschoppen niet en deden, dat die Luyden daer mede hy doe ter tijdt de Conferentie ghehouden hadde / met sijn Superioriteyt maecken souden, *gheen Bisschop, gheen Coningh*, daer sy nochtans soo seer doe voor sijn Superioriteyt spraecken: maer weet ghy waer-om? Om dat sy meynden dat sy hare Saecken niet goedt en conden maecken dan door het appelleren tot de selvighe. Even soo soudt oock met dese Contra-Remonstranten gaen : uyt-ghesondert/ soo te

Siet de Summe ofte Substantie van de Conferentie ghehouden te Hampton-Court/ pag. 40.

soo te beduchten is / dat sy haer daer mede noch niet en souden te vreden houden dat sy de Magistraten den voet op de keel hadden / maer souden al die 't met haer niet en hielden eerst uyt de Regieringh helpen / ende daer na in een Coorn-mate stolpen, met een Loode plaet toedecken, ende soo henen ten Lande uyt voeren, op dat Israel alleene mocht wonen. Siet Querelam Ecclesiæ.

29. Wat aen-gaet dat onder dit voor-wendtsel Particuliere Steden, ende na haer Exempel, de Provincien Crijghs-Volck aen-nemen, soude my wel eens lusten te hooren wat hier in is misdaen: ende wat reden den Heere Ambassadeur heeft hier over te doleren! Syn niet anderen voor-ghegaen? Of hebben die van Amsterdam alleen Privilegie Soldaten aen te nemen? Dit wil noch qualijck in dē man. Heeft niet de Hoo. Overheyt de macht om haer te wapenē? Voor-nemelijck tot Beschermínge der Onderdanē? Wie lijdt van de Soldatē de minste over-last? Niet een eenigh Mensch / maer wel duysendt en duysent Menschen daer door in haer goedt en bloedt beschermt worden. Teghen wat Wet / ofte Reghel is hier nu in gesondicht? Strijdt niet tegen eenige beschreven Rechten; noch tegen eenige Wet hier te Lande; Ja en meyn' ook niet teghen eenige Wet in Enghelandt / of eenigh Artijckel tusschen zyne Majestept en de Hoogh. M. Heeren Staten Genl. gemaeckt / daer over den Heere Ambassadeur soo becommert is om tot quijtinghe syns Eedts dit mede soo scherp te berispen! Sal men nu als eenighe Stadt of Provincie van een deel *Canaille* ende moetwilligheyt / door ophitsinghe van anderen / met Tumult ende bloedstortinghen ghedreycht worden; als men de Overyghementen hoort / ende dat selver de Soldaten ghedebaucheert worden / jae dat men alreede verscheyde levendighe Exempelen voor zijn ooghen siet / sal dan een Stadt ende Provincie niet in tijdts met goede Ordre ende wel gedisciplineerde Soldaten daer teghen op haer hoede moghen wesen? Jae behoort men hem daer teghens niet te wapenen / om de goede Gemeynte van allen overlast te bewaren? Waer toe gheven de Borghers schat en lot? Is niet op dat sy in vreede wonen moghen? Wy wapenen ons teghen den buyten Vyant / sullen wy den geenē die ons het mes alle uyren op de kele connē setten al laten ghewerden? Of soude men dan eerst over Zee pewerys eenich Advijs ofte Consent moeten gaen haelen? Dat waere een jammerlijcke Saecke! T'soude dan wel gaen ghelijck het t'Amsterdam over 8. ofte 9. Maenden ginghe: ter wijl men om Ad-

bijs liep was des Coop-mans Huys eer men weer quam al op gheloopen/zijn Goet gerooft/ ende hy met perijckel van zijn leven ontvlucht. Eer men daer op dickwils delibereren/resolveren/eñ adviseren soude ware de Clock al langh gegoten. Men siet wel hoe dat men in sommighe plaetsen vaert/ ende hoe dapper dat men bewaert is met de Soldaten. Siet dan in tijdts upt uw' oogen Hollantsche Machten, ende thoont dat u't Leeuwē hert noch niet en is ontsonken. Weest op u hoede/Laet blijcken dat ghy'er woont/ ende leert den Soldaten die ghy betalen moet haere Meesters kennen. Denckt wat ghy ghedaen hebt inde Jaren 1586. 1587. eñ 1588. T'is tijdt: hoe wacht ghy dus langh?

Siet Emanuel van Meteren lib. 13. eñ 14.

Virgil. 2. Eneid. 371

Festinate viri, nam quæ tam sera moratur
Segnities?

Spieghelt u aen u Na-buyzen: weest op u hoede. Ick hooze dat d'Edele Mogende Heeren Staten van VTRECHT het op-lichten van haer Soldaten heel *cordatè* mannelijck hebben verdedight: sustinerende ende bethoonende dat haer niemandt ter Wereldt/hy sy dan wie hy sy/ daer in en heeft te commandeeren / ende dat sy dies aen-gaende aen gheen Persoon of Collegie eenighe Reeckenschap en hebben te gheven. Welcke Resolute Antwoordt (die my ock wel selver eens soude lusten te lesen) ick zijne Edt. ende alle goede Patriotten des Vader-Landts / insonderheydt die inde Regieringh sitten ende haer Eer ende Eedt lief hebben / hooghlijck wil hebben gherecommendeert.

Den TEGHENVVOORDIGHEN STANT.

30. Dus verre van den Voort-gangh; ick come tot den Tegenwoordighen Standt ofte d'Effecten die uyt het voorighe souden sijn ghesproten: de welcke gheseydt worden tweederley te wesen; Eenighe binnens Landts, en anderen van buyten. Die van binnes Landts stelt sijne Edt. dese. 1. Af-sonderinge (indien niet Scheuringhe) inde Kercke. 2. Ialousie (om niet te seggen Factie) inden Staet. 3. Verbolgentheydt ende Verstoortheydt tusschen de Magistraten .4. Haet ende Verbitteringe onder den ghemeynen Man. 5. Verachtinge der Ordonnantien der opperste Hoven vande Iustitie. 6. Verwarringe onder de Chrijghs-Luyden door verscheyden Eeden verplicht. 7. Beroerte ende Commotie tusschen de Soldaten die nieuw sijn aen-ghenomen ende qualijck ghedisciplineert, ende tusschen den ghemeynen Man, die alreede

tot

tot vergieten des onnoſelen bloedts ghecomen is. Ende ten.8. daer op een ghenerale Schrick, Vreeſe,eñ Verbaeſtheyt. Ick ſal ſommighe van deſe Stucken in der haeſt over-loopen. Ende beroerende voor eerſt de Scheuringhe inde Kerck, daer van is hier voor ghenoegh gheſproocken / ende aen-ghewesen wie de Oorſaeck daer van zijn. Wat ten 2. de Ialouſie ofte Factie in den Staet, midtſgaders het 3.de Verbolghentheydt ende Verſtoortheydt tuſſchen de Magiſtraten belanght ; daer/bekenne ick/ is niet dan al te veel aen: ende houde dat dit ons de meeſte Swarichepdt veroorſaeckt. Wiſt pemant hier raet toe/ick ſagh het haeſt ghemaeckt. Maer dat dit alles upt de Religie ſoude ſpruyten en ſal men my niet diets maecken. Dit gaept als een oven : Ey lieve/ſiet het Heyr eens over/ende ſeght my dan of de voornaemſte eñ ſtijfſte Voorvechters voor date van't opryſen deſer Diſputen ſoo ſuyver ende teer van Conſcientie waren/dat zy met de Remonſtranten niet en ſouden hebben mogen ofte willen ten Avontmael gaen ! Ick wedde ghy ſult anders bevinden. Hoe! En ſijnder niet verſcheyden onder de Politijcken die't voor deſen met de Remonſtranten ghehouden hebben in t'ſtuck van de Leere/ ende die eenighe Maenden herwaerts/ ſiende dat zy hare Macht niet hoogh genoech en conden optrecken / haer ſeer ſchielijcken van de Kercke hebben afgheſondert ende tot de Scheur-Kercke ſijn geweecken! T'is Lucifers Queſtie die ſommigen quelt/ſeyde eenen/een wijl gheleden/niet qualijck : ende Factien commen ons van de gheenen die onder den deck-mantel der Religie haer eygen Voor-deel ende Gryoothept ſoecken. Schorteder dit niet / waerom ſoude men het zaet van Twee-dracht ſoo voeden! Waerom ſoude men ſulcke Oprroerige Libellē onder t'Volck toe-latē te ſtropē daer in de Hooge Overheyden/ende beſte Patriotten van't Lant/die in de gevaerlijckſte tijden/t'Lant ſoo groote Dienſten hebben gedaē als pemant mach doen/oock niemant uptgheſondert) ſoo vileyn worden gebrant-merckt! Waerom en ſoudenſe/ſoo't Religie waere/ haer ſtuck niet met Gods Woort en goede Redenē verdedigē/ſonder pets te doen dat oock na den minſtē ſchijn tot eenige Factie helt! Waerom ſoude men ſulcke oprroerighe Paſquillen ende bloedtdorſtighe Bevijſen openlijck laten voeren / die niet en ſijn dan Loutere blaesbalcken om met haren twiſt-brenghenden windt de vlammen der Factie meer en meer over al te doen vlieghen!

Neq; Inſignia ulla, aut diſcrimina Nominum, Veſtiumq; permittere ſaluberrimè

Lipſ. Politicor. 6. 3.

Siet het 14 Artijckel van de Religions Vrede/ by Emanuel van Meteren in't 8. Boeck Fol. 154.d

rinè olim à Mæcenate motitum. Dit verstonden de Heeren int beginsel vande Troublen seer wel / als sy in den Jare 1578 onder anderen / op pene van als een Pays-breecker ende Perturbateur vande Ghemeyne Ruste ghestraft te worden / den Soldaten van wat Religie dat sy waren verboden eenighe Mercken ofte Tijcktteyckenen te draghen daer door sy malcanderen souden mogen irriteren of verwecken tot Tweedracht ofte Questie.

31. Den Haet ende Verbitteringhe onder den Ghemeynen Man, waer van wordt die veroorsaeckt / dan upt de Predicanten onder de Contra-Remonstranten/ die met hare haet-barende Schriften ende bittere Predicatien hare Ghemeynten den Haet alle daghen meer en meer pooghen in te planten/ daer mede sy wel te kennen gheven van waer hare Wijsheydt is/indien de Beschrijvinghe van S. Jacob vast gaet: als hy seydt/ dat de Wijsheyt die van boven is, vreedsaem is, redelijck ende gesegghelijck: Laet de Harders ende Dienaers van onsen Salomon ende Vrede-Vorst het Vrede-pat t'welck ten Leven leydt/ wel voor-gaen/ de Schapen sullen wel volghen. Maer Neen/ dat en soeckt men niet/ daerom leydtmense oock eenen anderen weygh. By aldien nu de Remonstranten der anderen voet-stappen wilden navolghen / ende aen hare zyde mede t'Volck soo op-rechenen/dit vier van Verbitteringh soude wel anders branden en ten dake upt-slaen?

Jacob. 3. 17

Heb. 12, 14

32. De Verachtinghe der Ordonnantien der Opperste Hoven der Iustitie (daer mede al wederom de Hooghe Overheydt ende niet de Remonstranten gheraeckt worden) sullen de Heeren Staten rondt upt onkennen/hoe na siet den Heer Ambassadeur/ daer op/ dat men hare Mandamenten ende Exploicten in alles over al gheen Effect en will laten voorderen? Datmen haer niet neffens ja boven de Heeren Ghecommitteerde Raden ende Ed. Mog. Heeren Staten hare Heeren ende Meesters en will kennen? Competeert den Heeren Staten niet La Souveraineté de la Court? Of ist om dat men de E. Hoven niet will toelaeten dat sy van alle Saken kennisse ende Judicature sullen nemen? Maer van waer of hen dit Recht toecomt/ denck ick? Alle hare macht die sy hebben/van wien hebbense die? Van haer selven ymmer niet/noch upt cracht van datse Raets Heeren zyn: anderssins en behoefde men haer gheen Instructie te gheven / om die te beswaren? Soo hebben sy dan alle haere Macht van dē Prince/die

haer

haer ſteit / t'welck in Hollandt ſijn de E. Heeren Ridderſchap ende Steden/ maecktende de Staten/ ende repræſenterende den Prince/ van den Lande. Want daer van hebben alle Rechters/ *tam Ordinarij quam Delegati*, conſequentelijck ock beyde Hoven/ Hoogen ende Provincialen Raedt/ hare Authoritept: dien volgende hebben zy een bepaelde Macht/ *non abſolutè merum Imperium ſummum: ſed aliqua Iuris Lege determinatum, vel ex limitatione Principis diſtinctum: Nec aliud Imperium in illis, quam quod exerceri debeat cum Legum & Principis temperamento* *. Den Prince heeft ock alleen de Authoritept de Wetten te maecken/ de ſelve te extenderen/ te limiteren ende te beſnoeyen/ nae zijn wel gevallen: *Nam Legum Poteſtas penes Principem* †: *ſolus Legem abrogat & condit* ‡, *& quod Principi placuit Legis habet vigorem* *. De Saecke/ dunckt my/ ſpreeckt ſelver al en warender geen Wetten af in het beſchreven Recht. Want by aldien de Heeren van den Hove alles vermoghen te doen/ wat hun ghelieft/ ende alle Saecken ende macht tot haer trecken/ ſoo en ſijn't langer geen Raets-Heeren/ maer den Prince ſelver. Waer iſt opt ghehoort dat den Prins niet eenige Saken aen hem en ſoude moghen houden/ daer van hy het Hof geen Rechter en wil maecken? Hebben de Heeren Staten niet t'allen tijden ſommighe dinghen/ ſelfs van minder ghewichte dan daer nu de Queſtie van is/ als Impoſten etc. aen haer gehouden? Te ſegghen dat men haer tot Raedts-Heeren verkieſende doe deſe Macht heeft opgedraghen/ en bindt niet: overmidts de Heeren Staten/ ende niet het Hof/ al van over de 30. Jaren af de Queſtien in derghelijcke Kerckelijcke Saecken aen haer ghenomen hebben / deputerende daer toe of eenighe uyt haerer Ed. Mog. Collegie/ ofte van die van den Hove/ ofte Profeſſoren/ ofte Predicanten/ nae haer goetduncken: ſoo de Verſchillen van Leyden, Goude, Hoorn, Medenblick, ende anderen claerlijck ghetuyghen. Boven dien wien comt de Deciſie ende uyt-ſpraeck toe / alſſer Diſpute valt van de Wetten ofte Inſtructien van eenige Collegien/ de welcke met alle haere Macht puyrlijcken dependeren van de Hooghe Overheydt? Wien anders/ als de Hooge Overheyt ſelver? Wil men my in al t'voorgaende niet gelooven/ men hoore de woorden des Keyſers Iuſtiniani, die ſulcken Subtiliteyt als ſommigen nu dryven belacht ende verwerpt: de woorden ſijn deſe; *Si Imperialis Majeſtas Cauſam cognitionaliter examinaverit, & partibus comminus conſtitutis, Sententiam dixerit: omnes omnino Iudices, qui ſub noſtro Imperio ſunt, ſciant hanc eſſe Legem non ſolum illi Cauſæ, pro*

* P. Gregor. Tholoſan. Syntagm. Iuris vniverſi. lib. 47. Cap. 21. § 2. 4.

† P. Tholoſan. Syntagm. lib. 47 Cap. 20 § 8.

‡ L. Fin. Cod. de Legib.

* L. 1. ff. de Conſtitutionib. Principum Item. L. 12 C. de Legib. & Conſtitut. Princip.

ſæ, pro qua producta eſt : ſed & omnibus ſimilibus. Ende een weynich daer nae ; *Cum igitur & hoc in veteribus Legibus inventimus dubitatum, ſi Imperialis ſenſus Legem interpretatus eſt, an oporteat hujuſmodi Regiam interpretationem obtinere? Eorum quidem vanam ſubtilitatem tam riſimus quam corrigendam eſſe cenſuimus. Definimus autem omnem Imperatorum Legum Interpretationem, ſive in precibus, ſive in Iudicijs, ſive alio quocunq; modo factam, ratam & indubitatam haberi. Si enim in præſenti Leges condere ſoli Imperatori conceſſum eſt : & Leges interpretari ſolo dignum Imperio eſſe oportet..... Exploſis itaque his ridiculoſis ambiguitatibus* TAM CONDITOR QVAM INTERPRES LEGVM SOLVS IMPERATOR *juſtè exiſtimabitur.*

L.12.C.de Legib.& Conſtitutionib. Principum.

33. Maer neemt/hen ware deſe Macht gegheven/wie ſal gelooven dat de Ed. Mog. Heeren Staten/als Prince van den Lande/ haer ſelven daer mede van deſe Macht verooft hebben dat ſy nader-handt de ſelve niet wederom/de Kuſte van t'Lant ende Vrede der Kercke ſulcks verepſchende/ en ſouden moghen tot haer nemen/en de voor-gheroerde Authoritept wat in trecken? De Raedtſ-Heeren in Enghelandt hebben die niet ſeeckere Inſtructien dieſe volghen moeten? Of nu zijne Majeſtept/t'ſy alleen/t'ſy met het Parlement (na den epſch van Saecken ende Nature van t'Landt) ten Dienſte van t'Rijck goedt vondt de ſelve te verminderen/te vermeerderen/of te veranderen/ ſoude dat niet moghen gheſchieden ſonder Verachtinghe der Ordonnantiē der opperſte Hoven van de Iuſtitie? Dat en mepn ick niet dat mijn Heer Ambaſſadeur ſal seggheu. Soude ock dat treffelijcke Collegie/daer ſijn E^dt. een Vede-Raetſ-Heer is/dat eñ in Reſpect ofte Qalitept de Hoven van Juſtitie te boven gaet/ wel die Authoritept haer willen onder-windeu dat de Edele Hoo. Mo. Heeren Staten Ghenerael hare gheghevene Inſtructie om geen Oorſaeck ter Werelt en ſouden moghen veranderen? Dat en gheloove ick niet. In dien dit ſoo is/ waerom en ſullen de Heeren Staten van Hollant van gheliicken ober hare Collegien niet moghen doen? Dewijl dan nu hare Mog. Ed. haer rondt upt hebben verclaert/ dat ſy niet en verſtaen dat de E. Heeren van den Hove van de Saecken ende Controverſien inde Religie kenniſſe ſullen nemen noch Provinſie ofte Mandamenten aen particuliere Perſoonen teghen eenighe Steden verleenen/ wat valt hier op te seggheu? Hier teghen te allegeren de Authoritept ende Macht die de Hoven eer-tijdts onder de Regieringhe van den Coningh van Spangien hebben ghehadt

Diet hier van Emmanuel van Meteren lib.20.fol. 223. a.

is on-

is onghefundeert / na t'oude Spreeck-woordt *Novus Rex*, *Nova Lex*, Nieuwe Heeren/Nieuwe Wetten. Doe gaf haer den Prince die Macht: alst haer by onsen Heere oock ghegheven wordt/ en salse hare Edt. van de Remonstranten niet mis-gunt worden/als die haer dit niet aen en trecken / noch int minste Parthy maecken / maer bevelen dat den ghenen dien het toe-comt. Onder-tusschen weet men dit in allen ghevalle wel/ dat het nu een gheheele andere gheleghentheydt is / by dat het in dien tijdt was: want doe was den Prince absent / daerom dat hy vele dinghen noodtlijck door anderen moeste doen / daer toe hy zijne Stadt-houders ende Provinciale Raden soo-danighen last gaf als hem goedt dochte: Maer nu de Hooghe Overicheyden selver teghen-woordigh sijn/ houdense met seer goede reden/ soo de daghelijcks Ervarentheydt niet dan al te veel en leert/ selver een oogh int seyl/ende eenighe Saecken aen haer.

34. Soo gheschiedt dan hier al wederom den Heeren/als mede den Remonstranten onghelijck/dat men haer de Verachtinge vande Hoven der Iustitie verwijt. Men moest die elders soecken: ende specialijck by de Steden die der Contra-Remonstranten Stuck teghens verscheyden Resolutien Staets-wijse ghenomen soo heftigh drijven. By die sal men bevinden/datse niet alleen en hebben gheweyghert de Mandamenten van t'Hof en den Hooghen Raedt ter Executie te laten stellen / maer datse oock selver de aen-gheplacte Mandamenten hebben doen afrucken / niet teghen-staende de presentie der Heeren Commissarisen van den E. Hove: dat men oock *via facti* ende *par force* teghens zijne Na-buyren heeft beginnen te procederen. Ick en twijfel niet ofte eenige vande principaelste Steden die de Suyverheydt nu dus voor-staen en souden zijne Edt. volcomen onderrechtingh daer van connen doen. Ick hebbe dit wat in t'langh wellen deduceren/niet om de E. Hoven int alder-minste hare Reputatie te vercorten: dat sy verre: want ick noch niet alle hope verloren hebbe om mede t'zijner tijdt eenigh Avancement te verwachten: maer alleen om tot nut van't ghemeyne Beste een weynich hier tot een proeve te stellen ende anderen mede te deylen.

35. Hier van tredende tot het 6. welck is de Verwarringhe onder de Crijghs-Luyden door verscheyden Eeden verplicht, heeft alsoo weynich Fundaments als al het voorgaende. Waer hoort men doch yet van dese Verwarringhe? Nerghens: dan hier

en daer een deel uptgheſtroyde Leugens/ van die verziert die de Saken gaerne verwart ſouden ſien/en daer toe arbeyden; ſumma om met een woordt te ſeggen dien't leet is/dat zy't met alle haer ſtoocken en ſteecken/ ſlaven en draven daer toe niet en connen brenghen. T'ſoude my oock wonder gheven/waerom dat nu de nieuwe Soldaten niet alſoo wel en ſouden connen accorderen als voor deſen de Waert-ghelders in verſcheyden plaetſen wel hebben connen over-een-dragen met de andere Chryſtelycke Luyden/al hoe wel zy gheenen eenen / ende den ſelven Eedt en hadden ghedaen! Waren de Eeden ſtrydich met malcanderen/ dan waret een ander: maer nu en ſlupt het niet. Deſe uptvlucht hier voor te wenden/dat die met malcanderen niet en hebben gewaeckt/ en heeft gheen plaets by de gheenen die de ghelegheyt hebdt daer van weten: nae dien het notoir is dat men ſelver wel ſomtyds de Waert-ghelders ja de Borghers upt de Binnen-Landtſche Steden heeft gheligt ende in de Forten ende Frontier-Plaetſen ghelept: Conden ſy daer accorderen/ ſy ſullen't oock wel in de Steden doen die in't midden van't Lant ſyn ghelegghen/ ende daer men niet dan voor een deel Muytyns ende Gryp-voghels van binnen te heeft vreeſen. Heeft niet onlanghs ſyn Princelycke Ex^tie. ſelver Ordre gheſtelt dat in ſommighe Steden de Soldaten ende Burghers t'ſaemen waecken ſouden: Dat en is nochtans niet ghedaen om Verwarringhe te verwecken/ maer buyten twyfel om alle Verwarringh te beletten. Men hoort oock niet/Godt lof/ dat door deſe Ordre van zyn Ex^tie. eenighe Swarichepdt ontſtaet/of dat men oock t'Vtrecht (daer op zyne Ed^t. ſpreeckende van de Provincien/ſchynt te ſien) eenich yeck-teycken verneemt/dat nae eenighe Verwarringhe onder de Soldaten ſmaeckt; daer nae ick/ nae t'uytcomen van deſe Oratie/ſorgh vuldich hebbe vernomen. En wil oock niet twyfelen of de Heeren/dien de Sorghe ende Wacht bevolen is/en ſullen nae haere gewoonlycke Wyſheyt wel toe ſien dat-er gheen Verwarringhe upt en ontſtae; deden maer anderen van haerer ſyde van ghelycken / jae deden zy dickwils gheen contrarie debvoir (waer toe of deſe Oratie niet mede al t'Amſterdam ende in den Haghe en is gedruckt/ weet de goede Godt) alles ware buyten peryckel.

36. Op t'ghene ten 7. Vande Beroerte ende Commotie wordt ghezepdt tuſſchen de Soldaten die nieuw ſyn aenghenomen ende qualijck ghediſciplineert, ende tuſſchen den ghemeynen Man, die

alreede

alreede tot vergieten des onnooſelen bloedts gecomen is, dient vooꝛ eerſt ghelet / hoe dat al t'welck bande qualijck ghediſciplineerde nieuw aenghenomen Soldaten woꝛdt vooꝛdt ghebꝛacht/ t'eenen-mael fribool ende los gaet: ende en ſal t'ſelve nemmermeer gheverifieert connen woꝛden: ende oſ dat al ware / ſoude dat ſoo wonderlijcken ſake weſen? Vint men onder de oude Soldaten oock niet wel Volck dat qualijck ghediſciplineert is? Ja allenghevall' en comt dit dan niet upt den Eedt/ maer daer upt datſe als een deel jonghe hocketinghen / haer ſoo wel noch niet en weten te dꝛaghen : dan daer is wel raedt toe : laetſe mede een jaer oft twee het calfs wel wat ghehooꝛt hebben / en ghewent weſen/ t'ſal wel beteren: *Nemo naſcitur Artifex*, Niemant en wordt een Crijghſ-man gheboren. D'oude Soldaten ſoo Engelſche/ Franſche/ als Neer-lantſche en ſijn oock int eerſte ſoo wel niet ghediſciplineert gheweeſt / noch gheoeffent als ſy nu wel ſijn. Datter bij ghedaen woꝛdt vant vergieten des onnooſelen bloedts, daer mede ſiet den Heere Ambaſſadeur / ſoo gelooflijck is/ op t'ghene den vooꝛleden 3. Octobꝛis is ghepaſſeert. Maer ſeght my ter goeder trouwen/ Myn Heer / iſt oock al ernſt dat dit daer upt ghecomen is dat de nieu-aen-ghenomen Soldaten qualijck ghediſciplineert waren? Wien ſal men doch dit connen dietſ maecken? Ick en can niet denecken dat de Contra-Remonſtranten binnen Leyden dit ſelver ſullen derren ſeggen/ hoe ſtout en onbeſchaemt datſe ſijn: Waerom is dit een grove Calumnie die men hier ſijn Ed^r. heeft aenghebꝛacht. De Stoꝛm en quam ons upt dien hoeck niet. Hadden de nieuw-aen-ghenomen Soldaten niet beter ghediſciplineerdt gheweeſt als dat Canaille/ ick verſeecker u ten ſouder ſoo niet hebben afgheloopen/ daer ware al meer bloedts gheſtoꝛt gheweeſt. T'is ghecomen dan die oude ſupbere Bꝛoeders die vooꝛ de oude aenghenomene Leere haer Pꝛedicanten ſoo qualijck waren ghediſciplineert: daer dan daen baſt alle die frape Paſquillen ende treffelijcke Pꝛoceduren comen: die ſoo ſupber ſijn in ſommighe plaetſen / datſe wel eenen crijghen ſouden die om een paer-blancken een Arminiaen ſouden doodt ſmijten/ al/ waer hy niet alleen een Pꝛedicant: maer oock ſelver een lidt des Magiſtraets! Wat dunckt u? Is dat niet wel een ſupber Man? Mallrè woꝛden / jae Goddelooſer Pꝛopooſten / en hoꝛden ick de daghen mijns leveng / ende dit derft men hem dan noch beroemen al oft een groote Eere ware! ende daer bp dan noch

segghen/dat het in't Lant niet en soude doogen/ of d'eene Parthy die moester uyt sijn. Voorwaer sulcke Vreemdelinghen souden beter dienen om varckens dan Landen en Steden te regieren/ soo mochtense al te-mets haeren moet koelen in't bloet vergieten/met een gortich Varcken de keel af te steecken: t'welck al veel beter ware/dan acht ofte thien eerlijcke vrome Patriotten op te hanghen/of te laten vermoorden.

37. Om wederom te comen tot ons Propoost; daer sijnder die achten wichtighe Redenen te hebben om te twijfelen / Of dit schandelijck stuck wercks van sommighe Luy niet en is besteecken gheweest/om haer de Soldaten quijt te maecken/en dan te beter tot haer *Dessein* te comen. Waer aen op dat hem niemant en stoote/meynende dat dit soo los uyt Parthyschap in de lucht ghewoorpen wort/sal ick eenighe van die hier uytdrucken. De Eerste is/Om dat sommige Persoonen van dat men van't aennemen der Soldaten begon te spreecken/ haer groot misnughen hebben te kennen ghegheven/t'selve bedeckende met den mantel van de Burghery/die ten hooghsten haer daer in soude ontstellen/ende t'onvrede thoonen : t'welck op dat nu blijcken mocht dat zy niet sonder oorsaeck en hadden gheseydt / en waret soo vremt niet dat men de Saecke derwaerdts hadde beleydt. De Tweede is/dat men al seeckeren tijt te voorens te Leyden hadde laten verluyen dat men wel haest wat vernemē soude. De Derde/ dat men te vooren heeft hooren vermanen van seecker Veltgheschrey/dat daer nae/gheduyrende de Commotie/ gebruyckt is. De Vierde/Datter op andere plaetsen al een gherucht liep van dat te Leyden yet was ghepasseert / eer ofte op den dach alst gheschiede/ ende niet moghelijck en was dat een Voghel die tijdingh soo rasch hadde connen over-draghen. De Vijfde/Om dat het juyst op den 3. October ghebeurde/ dien-men apparentelijck verkoren heeft/overmidts dien dagh tot een danckbaere er-kentenisse van de genadige Verlossinghe van het sware Belegh der Spangiarden nae ouder ghewoonte wort gheviert/om dien te ghebruycken tot een Tweede Verlossingh / daer op de Derde moghelijck wel haest soude hebben ghevolght. De Seste ende beste is/ Om dat de Predicanten / al t'samen expressen last daer nae ontfanghen hebbende des Sondaechs haere Predicatien daer nae aen te rechten / ende bequaeme Texten daer toe te neemen/ om Godt den Heere in hare Ghebeden ende Predicatien te dancken/ van dat zijne Goddelijcke Majesteyt

ghelieft

ghelieft hadde de Stadt ende goede Borghery soo ghenadelijcken uyt sulcken swaeren perijckel te verlossen ende voor een bloet-badt te bewaren / de Contra-Remonstranten t'selve niet en hebben willen doen/ende eenighe van hun niet eens daer van ghewagh en hebben ghemaeckt: jae dat Festus wel ter contrarien in zijn Ghebedt heeft derren bidden/dat Godt de herten der Overicheyden doch soude willen bewegen om de Soldaten, den steen des aenstoots, af te dancken.

38. Is dat niet met de Overicheydt / als of men die gantsch en al onder de knien hadde/opentlijck ghespot? Is dat niet wel heylige handen opheffen. Wat is het anders dan te kennen gheven dat het hun leet is datter gheen andere swaricheydt en is ghevallen/dat de Saecke gheen danckens waerdt en is: daerom sy oock (hoe wel sy som-wijlen wel deghelijck uyterlijck wat segghen daerse eenen dubbelen sin in hebben/maer dat wilde men hier niet doen / want daer door mocht het Volck noch wat meer in stilte gheraeckt sijn/ t'welck zy liever sagen hollen) God met haren mont niet en wilden loven en dancken! Hoe na hadden zy liever gehadt dat de Borghers malcanderen deerlijck hadden vermoordt? O vervloeckte booscheydt! Foey Feste, schaemt u. Maer maeckt vry u reeckeningh man/alst eens daer toe quame (t'welck Godt verhoede) ick vreese ghy en soudt niet vry gaen. Nu bidd' ick u / Mijn Heere Carleton, machmen niet wel segghen datment op de Magistraet heeft? dat vele Contra-Remonstranten op de Bevelen harer Overicheyden niet en passen? Dit en was nu ymmers gheen Religie / de Soldaten aen te nemen of af te dancken: ende even-wel om dat de Magistraet hier in na hare pijpen niet en wil danssen / soo weyghert men de Magistraet/oock in soo een heyligh/Christelijck/ende Goddelijck werck/te ghehoorsamen: wel levendigh af-beeldende den gheveynsden nederighen aerdt der Puriteynen daer over sijn Majesteyt van Groot Brittanien clagende/ seydt/ dat zy wel roepen: wy sijn alle niet meer dan snoode wormen: maer datse nochtans haren Coningh willen oordeelen ende Wet gheven, ende van niemant geoordeelt noch bestraft wesen *, het Volck wijs maeckende dat alle Coninghen ende Princen natuyrlijcke Vyanden sijn van de Vryheydt der Kercken †. Hoe wel souden de E. Heeren over al doen datse de Predicanten ymmer soo verre in den thoorn hielden/ datse haer op den Predick-stoel niet en bemoeyden met dinghen/die t'eenen-mael Politijck sijn/ welcke

1. Tim. 2. 8.

* In't Coninckl. Geschenck. Fol. 54. b.

† In't selve Boeck. Fol. 6. b.

welcke Lesse zijn Doorluchtichste Coninckl̄ijcke Majesteyt van Groot Britannien/den Prince zijnen Soone gheeft : segghende/ Dat,soo hy emmermeer Vrede wil hebben, hy niet en sal lijden, dat de Predicanten op den Predick-stoel haer moeyen sullen met den Staet ofte Politie: maer *strenghelijck straffen* den eersten die hem verstout sulcks te doen ‡.

‡ In't Coninckl. Gesch. Fol. 55.b.

39. Daer wordt ten lestē vermaent van een generale Schrick, Vreesde, ende Verbaestheydt in't Landt. T'mach wel dat hier wat aen is/ niet dat yemant voor de Remonstranten behoeft te vreesen/als of die yet quaets feytelijck souden attenteren : hier en is gheen swaricheyt af / dit weten d'anderen oock seer wel/ jae selver dit maeckt dat men op hare Remonstrantien / Doleancien / en Supplicatien niet veel en past / al sijnse seven of acht hondert sterck van de Ghequalificeerste in eenighe Steden / en datse maer Predicanten versoecken die vreedtsaemich sijn en bereydt haer nae de Resolutien der Heeren Staten te reguleren : maer als d'andere wat versoecken / oock selver Predicantē die haer over jaer en dach tot Hoofdē vande Scheuringen hebbe laten ghebruycken/ Wee u soo ghy dat weyghert! Waer uyt comt dit ? Niet uyt liefde tot dit Volck : maer uyt Schrick, Vreese, ende Verbaestheydt die men Groot en Kleyn weet op't lijf te jaghen. Men heeft niet verre te loopen / men vraghet sleghs te Leyden ende Nae-buyr-Stadt Delff, ick meyn men sal u wel seggen waerom men soo veel dinghen door de vingheren siet/ende waerom men Swalmium beroept ? daer nochtans de Heeren wel weten hoe zy met sommighe Luy ghevaren sijn: die soo doende ende ghesterckt sijnde / met eenen die voor de hant derft verclaren hem niet te willen met de Resolutie der Hoogher Overheydt conformeren/ maer liever in weerwil van de selve yewaerdts in een Kerck predikē die met Desordre inghenomen is/te duchten is dat den Heeren de voet wel wat meer op den neck sullen derren setten : ten sy zy noch op haer stuck letten. T'is noch tijdt: doch men ghelooft dickwils gheen Heyligen of zy en doen Mirakel. T'sijn dan de Contra-Remonstranten/of die't met haer houden / die dese Vreese veroorsaecken : door diense haer niet en schamen eerlijcke Persoonen / Geestelijcke en Wereltlijcke/jae hare eyghen Predicanten Godtlooselijck te dreygen / te aggresseren/ te willen doot slaen/ te plonderen / Kercken en Schuyren teghen danck van de Overheyt op te sluyten ende in te nemen / in de Raedt-huysen

met

met Tumelt in te ballen/de Overheyden hier of daer toe te constringeren/ te dwinghen een Acte na den sin van sulcke Bel-hamels te schrijven ende hooft voor hooft te teyckenen/ teghen de oude ghewoonte ende Privilegien de Verkiesinghe van Burgher-Meesteren te begeren/om Lupden van haer humeur daer in te crijghen/ende dat niet connende door de authoritept vande Heeren Gecommitteerde Raden obtineren (als die billijck alle particuliere Personen/ick late staen Magistraten / Vroedtschappen/ende Steden/ op hare Privilegien behooren te mainteneren) dan haer met dreyghen en rasen soo aen te stellen / dat de Heeren/ willen zy haer en hare Stadt niet in groot perijckel brenghen / ghenoechsaem met ghewelt ghedwonghen worden/ of Personen te eligeren die haer van sulcken Hoop worden voor-geschreven/of de Verkiesinghe van Burgher-Meesters op te schorten. Godt weet oft van den selben sulver-gheest niet en comt/ dat men in seecker Stadt tot twee drie repsen toe heeft brant beginnen te stichten ! O oude Hollantsche eenvoudighe oprechtichepdt ! Waer sijt ghy verbloghen ? Men soude met recht/van u moghen seghghen/

Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara morem
Permittit Patria? Virgil. libr. 1. Æneid. 543.

40. **Dits t'ghene sick toe-draeght** binnens Landts : **laet ons hooren wat** Buyten **te doen is / soo by de** Vyanden / **als by onse** Vrienden: **t'welck ick hepde seer corts wil over-loopen.** Van buytē en hoort men niet anders van de sijde onser Vyanden(**sepdt de Heer Ambassadeur**) dan lachen en schacchen, ende vande syde onser Vrienden niet dan mis-noeghen ende beclaghen. **Wiens schuldt is het dat** onse Vyanden **soo** lacchen en schacchen? **Al wederom des Contra-Remonstrants met sijn argherlijckte hevichepdt/ende bittere partialitept. Want waer t saecke dat de Remonstranten ende Contra-Remonstranten door den bandt der liefde ende Christelijcke Eenichepdt onderlingh aen den anderen verbonden waren/ t'Verschil in de Predestinatie met den aencleve van dien en soude hun geen meerder oorsaeck gheven met ons te** lachen **en te** schacchen, **als het Verschil dat sy onder malcanderen hebben ons stoffe gheeft seer met de Papisten te** lacchen. **Gelijck sy dan malcanderen in die Verschillen verdraghen/sonder d'een d'ander te verketteren / ende ons daer mede alle materie van veel te lacchen benemen / soo behooren wy**

van ghelijcken malcanderen eenighe misverstanden te goede te houden. Waerom soudense meer lacchen en spotten met dese Controversien / als om de verschepdenheydt van Opinien die in ettelijcke Pointen onder de Contra-Remonstranten selver ghevonden wordt? T'schort ons alleen aen de Liefde: waer die bande Contra-Remonstranten soo niet verdreven / alles waer wel: want/soo Boëtius onder anderen seer fraey singht/ende van Coornhart in Duytsch op de wyse van den 28. Psalm aldus is over-ghesedt/

In't 2. Boeck van de Vertroostingh der Wijsheyt. 8. Rijm/het 1. vers.

Dat stadelijck de Wereldt wandert:
By beurt eendrachtelijck verandert,
Dat Saecken strijdich onderhouwen
Gheduyrichlijck t'Verbondt met trouwen,
Werckt Liefd's Eendracht int alghemeen,
Die maeckt van vele dinghen een &c.

41. Belanghende dat men van de zijde onser Vrienden niet en hoort dan misnoeghen en beclaghen, en wil ick niet teghenspreecken. Want wat trouwe Vriendt ende Bont-ghenoodt en moet sich niet verdroeven over den Staet der Kercke ende Politie/daer t'quaedt ghenoegh mede is/ende meer als tijdt dat men Oordre daer in stelle: al hoe wel de Saecken soo quaet noch niet en syn (Godt sy ghelooft) als men buyten door quade onderrichtinghe ende valsche Rapporten wel luyde daer over roept waer van hy soo verre vele Heeren ende Vrienden buytens Landts vol-comentlijck waren gheinformeert / ick en twijffel niet of men soude upt verschepden Quartieren al andere Advijsen crijghen als wy nu doen: doch danck hebb' onse Lants-luyden / die de Saecken dick-wils ter quader trouwe drie-mael argher over-schrijven.

42. Hier na comt myn Heere Ambassadeur ende stelt daer tegens / op dat het onder-schepdt te claerder blijcke / den gherusten Staet in t'Landt voor den tijdt Arminij: ter occasie van t'selve den Remonstrant ghevende een Vermaninghe / dat hy in tijdts wil weder-keeren, en t'ghene hy [quansups] eens heeft verlaten weder op vatten. Daer op ick niet meer en wil seggen/ dan dat zijn Ed'. sick ten vollen mach verseeckert houden / dat de Remonstranten niet en sullen laten hare upterste naerstichepdt te doen om soo veel eenighsins met goeder Consentie can gheschieden de Ruste van t'Landt ende Vrede der Kercke te

helpen

helpen bevorderen. Maer dat men soude meynen dat zy/om eenigh uyterlijck ghemacks wille ofte andere Wereldtsche Consideratien/souden voor goedt kennen een Leere die zy in Conscientie verstaen de Eere Godts ende Godt-vruchticheydt des Levens schadelijck te sijn/en behoort men haer niet te verghen/ende en moet men van haer niet hopen. Veel liever hier schade en schande gheleden/jae perijckel van zijn leven gheloopen/als sulcks te doen. Maer alsoo ick my verseeckert houde/na t'ghene ick treffelijcke Persoonen van den Heere Ambassadeur wel hebb' hooren ghetuyghen/dat dit de meyningh gheensins en is van zijne Ed^t. soo en wil ick oock gheen tijdt daer mede verslijten om langhe hier op te insisteren/ende keere my derhalven tot het laetste deel van de Oratie/namelijck de Remedie.

43. De Heer Ambassadeur al t'voor-verhaelde ghestelt hebbende comt daer nae tot de Remedie. Maer al eer zijn E^dt. die uyt-druckt/seydt hy/ Dat de wereldtsche Overicheydt dese Authoriteyt op te draghen (te weten de Decisie welck van beyde Opinien den Woorde Godts naest is comende, ofte ten minsten wat maniere van Christelijcke Duldinghe in de Kercke toeghelaten mach worden) dat dit is te seer hellen aen die zijde, ende Gode benemen dat Godes is. Sonder in't langh te bewijsen hoe dat elck Christen Mensch/nae t'Ghetuychenisse Calvini ende anderer Theologanten/schuldich is uyt Godts Woordt te ondersoecken/ende voor hem selven te decideren (oock selfs in hoogher Poincten als dese zijn) wat Opinie met Gods Woort alder-best accordeert/soo houd' ick dat dit gantsch niet en can ontkent worden/dat in allen ghevall' een Hoogher Christelijcke Overheydt dese Decisie magh ende behoort toe gheschreven te worden/wat opinie zy voor de hare bekent ende in de publijcke Kercken/als een Leere by haer gheapprobeert/wil voort-planten ende verdedighen/daer af dat hier de Questie is*. Veel meer heeft de Overicheydt dan macht om in tijde van Twee-dracht onder hare Predicanten een voet van Onderlinghe Duldinge te beramen om alle vordere Inconvenienten te voorhouden.

Van de REMEDIE.

*Siet hier van breeder der Heeren Staeten Gods-dienstichеydt/door den E. Heere Grotium uyt ghegheven. Item/D. Wtenbogardi Tractaet van't Ampt eener hoogher Christelijcker Overheydt in Kerckelijcke Saken.

44. Noch is zijn Ed^t. in't stellen van de Questie verabuseert. Want het Verschil in't stuck van de Authoriteyt in Kerckelijcke Saecken in voughen voren verhaelt en is niet tusschen Godt ende de Menschen: maer tusschen Menschen en Menschen: dat is/men disputeert niet/Oft Godt toe-comt den Godts-Dienst ende Religie daer aen yeder een verbonden is in te stellen/of

dat dese Macht de Overichepdt moet toe gheschreven worden: gantsch niet. Want de Remonstranten van herten bekennen dat die macht alleen Christo van den Vader ghegheven is: ende dat men daer in noch Geestelijcke noch Wereltlijcke/ noch Overhepdt noch Predicanten / noch Republijcke noch Kercke/ noch Synoden noch Placcaten: maer den eenighen Heere Christo Jesu alleen schuldich is ghehoor te gheven : aenghesien de Bruyt hier in niet en heeft te spreecken noch te ghebieden/maer alleen de stemme hares Bruydegoms te ghehoorsamen; sulcks dat de Remonstranten dē Synodo of eenigh Mensch ter Werelt soo veel authoritepts niet en willen toe schrijven / als de Contra-Remonstranten doen in haer absolutelijck dē Synodo te onder-werpen / om op alles Amen te seggen wat aldaer mach besloten worden. Maer de Dispute is tusschen de hooghe Overhept/en de Kerckelijcke Persoonen ; Of namentlijck soo een Overhepdt toecomt de opperste Macht en t'hooghe Ghebiet in Kerckelijcke Saecken/ ende dat van een Kercke die sy opent/publijckelijcken mainteneert / etc. om daer in onder ende nae Godts Woordt sulcks te ordonneren als sy in Conscientie verstaet te behoren : Of te dat dit hooghste seggen daer in hebben de Predicanten ende Ouderlinghen : Soo dat hier in gheen consideratie en comt van den Keyser te veel en Gode te wepnich te geven/maer van den Keyser te wepnich en den Onderdaenen te veel te gheven. Dien volghende benemen de Remonstranten Gode soo veel niet of ten nausten ghenomen niet meer dat Godes is / als den Heer Ambassadeur met den Contra-Remonstranten (wiens Tale zijn Ed°. in dese Oratie doorgaens spreeckt) Gode benemen dat Godes is/als sy t'selve (en meer) den Kerckelijcken gheven t'gheene d'andere seggen de Hooghe Overhepdt te competeren.

45. Maer insonderhepdt verwonder ick my/ met veel ander goede Heeren / dat ick dus hoor spreecken den Heere Ambassadeur / wiens Heer ende Meester nochtans de Saecke heel anders verstaet ende daghelijcks practizeert : soo te sien is upt de Constitutien ende Canones van d'Engelsche Kerck/ eñ de *Theses* ofte Articulen dit Jaer tot Edenburch by des Coninghs Drucker ghedruckt / by David Lindesay ghemaeckt / ende zijn Coninckliicke Majestept ghedediceert: al waer upt-druckelijck wordt gestustineert/ dat alle Saecken ende Persoonen den Magistraten onder-worpen sijn / ende dat de Magistraten Macht

hebben

hebben, ende Ampts halven schuldigh sijn, van de Godts-dienstigheydt ende Religie (in t'stellen ende voor schrijven van de welcke de Authoriteyt gantsch Goddelijck is ende alleen tot de Macht Christi behoort) midtsgaders de Bedienaren der selver Wetten te maecken ende Recht te pleghen, om de Religie te verstercken, de vervallene weder op te rechten, en de bedorvene te suyveren, ende alles met Ordre in den Godts-dienst te verrichten. **Maer hoe moet dit de Overheyt doen? Jupst door een** Synodum? **Neen trouwen: t'welck niet alleen daer upt blijckt/dewijl** dat alle Personen ende Saecken **onder de Magistraet staen: maer ooch hier upt/dat hy seydt/** dat de Christelijcke Overheyt Maght heeft om in haer Ghebiedt Kerckelijcke Concilien [**ofte Synodale Vergaderinghen**] by een te roepen, en in de selve te presideren, niet als een Bisschop ofte Rechter van t'Innerlijcke (want Christus alleen een Rechter daer van is) noch oock als een Stadt-houder of Dienaer hier toe van Christo af-ghevaerdight ende onder hem ghestelt: maer als een hooghste Regeerder, van den alder-grootsten Regeerder des Wereldts tot den top van een veel grooter ende heerlijcker waerdicheydt verheven sijnde als daer is de Kerckelijcke Bedieninghe of eenigh Herders Ampt† : **maer noch claerder wordt dit te kennen ghegheven in dese woorden/** Blijckt eyndelijck dat de Overricheydt Macht heeft de Bedorvene Religie te suyverē, en de vervallene, na dat zy den Wille Godts ten vollen verstaen heeft, weder op te rechten; ende dat *Of door Kerckelijcke By-een-comsten* daer toe wettelijck by een gheroepen na t'Exempel Constantini; *Ofte door des gheheelen Rijcks Beschrijvinghe ende Landt-dagh*, na t'exempel Iosiæ; *Ofte* by aldien de Overheyt van weghen de verdorventheydt der tijden (soo in de Kercke als Republijcke d'over-handt ghenomen hebbende, ghelijck in t'Coninck-Rijcke Israels na de tijden Achabs, ende by onse tijden in t'Pausdom) door dese ordinaire Middelen niet en vordert, als dan soo mach, ja moet, de Christelijcke Magistraet *met ghevvapender handt* den Afgodischen ende Superstitieusen Dienst ten gronde toe verdelghen ende uyt-roeyen, ende den waren [**Godts-Dienst**] weder op rechten, na het exempel van Ierubael, Iehu, ende Iosia‡. **Dit selve gheeft zijne Doorluchtichste Majesteyt oock niet dupsterlijck te kennen/ als zijne Majesteyt sommige Predicanten bestraft/** dat sy te vreden waren om te bidden voor Iacobus Coningh van Enghelandt, Schotlandt, Franck-Rijck, ende Yerlandt, Beschermer des Gheloofs: maer als voor den *oppersten*

* Siet het 6. ende 7. Artijckel/ van dese Theses/ onlanghs in Duytsch uytgegeven.

† In't 13. Artijckel.

‡ In't 14. Artijckel.

* Siet de Summe van de Conferentie van Hampton-Court pag. 40.

Gouverneur in alle Saecken ende over alle Personen (soo vvel Kerckelijcke als Politijcke) in haer Ghebedt stil-swijghende voor-by ginghen *. Ock gheeft sijne Majestept voornoemt de selve Authoritept den Ed. Hooch-Mog. Heeren Staten Generael / in den Brief van den 6. Martij 1613. aen hare Hoog-Mog. om de Verschillen vande Predestinatie met haren aenhangh, door de Maght die haere Hooch-Mog. toe-comt over dē Staet, over de Kercken, ende over de Dienaers te connen stillen ende doen op houden. Van gheliicken noch in den Brief aen haere Hoogh-Mogh. in date den 20. Martij. 1617. (daer op zijn Ed^t. dese Oratie schijnt te fonderen) schrijft zijn Majestept den Heeren Staten toe de Macht om de Saecke in Vrede op te houden ter tijdt toe datter een Synodus Nationael beroepen mach werden. Daer upt ick alle Verstandighe tot Rechters stelle / Of zijn Majestept in de Saecken der Religie niet vry wat meer hem aen en neemt / als de Heer Ambassadeur hier den Coninghen ghees: ende of met de voor-verhaelde woorden niet t'eenen-mael onder de voet en wordt gheworpen de Contra-Remonstrantische Collateralitept / die zijne Ed^t. hier in effect verdedicht / voor-ghevende als of de Overhepdt alleen van Godt de Authoritept over de Lichamen hadde ontfanghen / ende gheen sorghe over de Zielen: maer dat dien last alleen den Predicanten ende Ouderlinghen ware opghelept: t'welck om de waerhept te seggghen al te grooten Dolinghe is / en het upt-muptende Ampt der Pinten / als of dat maer een Sorghe en epschte / dat hare Onderdanen een ghemackelijck Epicureisch leven mochten lepden / veel te vry doet.

46. Laet ons nu eens hooren ende rijpelijck over-weghen de Remedie die ons den Heere Ambassadeur weet aen te wijsen: Tis dese / die (soo zijn Ed^t. meynt) in soodanighe occurrentie altijdts ghebruyckt is gheweest, ende daer toe men altijdt zijnen toe-vlucht inde Christenheydt heeft ghenomen, namelijck een *Synodus Nationael*. Dit wordt wel dick-wils gheseydt: maer weynich bewesen. Luther, Calvinus, en anderen hebben die haren toe-vlucht tot den Synodum Nationael ghenomen, als sy van Godt den Heere verlicht sijnde de Reformatie sochten in te voeren: Als de Reformatie in Enghelandt voor den Synodum Nationael in-ghevoert: Heeft den Landt-Grave van Hessen / zijn Landt naerder willende Reformeren / den Synodum Nationalem beroepen: Wat Synodus isser ock hier doch ghehouden

in't

in't beginsel der Reformatie? Ergo niet altijdt in de Christenheydt ghebruyckt. Men soude noch al meer hier van connen seggben / ten ware ick seecker hielt / dat hier van inde Antwoorde op der Contra-Remonstranten captieus (in dien niet malitieus) Tegen-Verthoogh bleeder soude verhandelt worden / door dien daer in goede occasie tot sulex wordt gegeven.

47 Ten is oock / alsmen rondt sal gaen / niet altijdt een goede / veel min de noodighste, Remedie. Men lese eens de Kerckelijcke Historien / ende men overse alle de Concilien ofte Synoden / die nae de tijden der Apostelen sijn geweest / die sullen ons ghetuygben hoe veele goede Synoden / daer wat goedts upt ghecomen is / datter wel te vinden sijn. Want door dien men gemeijnelijck op de Synoden comt met een Voor-oordeel / niet om de waerheydt on-partijdich te onder-soecken : maer om eick sijn Gevoelen op het sterckste vast te maecken / daer toe men van de Sententie al te vorens van hups brengbt / daer aen men hem dick-wils laet binden / al waret maer om door dien handt alle Redenen van toe-ghe ven te moghen verwerpen ; sulcks dat de ghenen die net hebben gheopenbaer op den Synodum voor te willen stellen / al ghecondemneert sijn en veroordeelt eer sy in den Synodo verschijnen (daer van men een frape proeve heeft ghehadt in *Conventu præparatorio* Anno 1607. al waer eenighe Predicanten quamen met seecker last ende Commissie / niet teghenstaende nochtans sy niet als Ghedeputeerden van Kercken maer als particuliere ~~Overicheyden~~ van de Hooghe Overheydt waren ontboden / om haer-lupden particulier Advijs te hooren / ende dat sy oock daer en boven niet en wisten wat men haer voorstellen ofte waer op men haer Advijs vraghen soude) dewijl men oock meesten-tijdt comt niet om malcanderen in de Verschil-Poincten niet wesende Fundamenteel te verdraghen / en de Saecke by vriendelijcke Accomodatie af te maecken (t'welck die van Amsterdam, als streckende om Confusie te veroorsaecken, verwerpen: al hoe wel sy. Pag. 3. anders schijnen te spreecken) maer om alles terstont te decideren / als of het al te samen Hooft-Articulen waren; dat mede de Ghemoederen meesten tijdt wat van den anderen verbrent ende tegens malcanderen verbittert sijn / om dese eñ andere der-gelijcke Redenen meer comt het (segh ick) dat de Synoden in plaetse van het vier deg Twists ende der On-eenicheyden te stissen de selve meer en meer onsteecken en olpe daer in gieten / in dier voughen

Siet haere Verclaringhe. pag. 9.

dat

dat na ende upt het houden vande Synoden d'een den anderen heeft ghesocht upt te jaghen/daer upt dat dan vele Secten/ende bloedighe Oorlogen sijn ghesproten. Hier om ist oock dat Athanasius op het Concilium/by den Keyser Constantius beroepen/ geweygert heeft te verschijnē*: eñ Chrysostomus op het Concilium/dat de Keyser Theodosius by een hadde doen comen: om dat sy het bedriechelijck oordeel der Bisschoppen vreesdē/en dat sulcx hare Vpanden ergelijck hare Rechters souden wesen: Eñ dat diē treffelijcken Theologant Nazianzenus heel oudt gewordē zijnde/eñ den droevigē upt-gangh van eenige Conciliē beproeft hebbende niette vergeefsch en sepde / Dat hy gantsch en al gesint was alle Concilien te schouwē,om dies-wil dat hy noyt een goedt ende gheluckich eynde en hadde ghesien van eenich Concilie, of dat meer het Quaedt hadde wech genomen, als wel doen wassen ende toenemen ‡.

*Sozom. Histor.lib. 2. Cap.24.

† Socrat. lib.6. Historiar. Cap.14.

‡ Gregor. Nazianz. Epist.42. ad Procopium.

47. Dat men in desen tijdt oock niet veel goedts upt den *Synodo Nationali* en heeft te hopen / sullen alle On-partijdige die den teghen-woordighen Staut van onse Kercken/ ende Republijcke wel kennen / my moeten toe-staen: al waerder niet anders dan slechts de Factie in den Staet: die / hoe het met den Synodo gaet ende wat upt-comst dat die oock heeft / daer mede niet en sal op houden: maer apparentelijck haer meer en meer verheffen / insonderheydt by al dien eenighe Provincien de upt-spraeck van den Synodo niet en connen in Conscientie voor goet kennen/en derhalven niet en willen achter-volgē. Of soude men die met gheweldt daer toe dan willen dwinghen? Wat een frapen wegh soude dat wesen om de Factien te stillen / soud't niet? Maer de Vnie en laet dit niet toe / jae nae in-houden van seecker Artijckel van de selve moeten alle de Heeren Stadt-houders, midtsgaders alle Magistraten ende Hooft-Officiers van yegheljcke Provincie, Stadt, ofte Leden van dien dese Vnie ende Confederatie,ende een yeder Artijckel van dien in't bysonder,by Eede belooven naer te sullen gaen ende onderhouden, doen nae gaen ende onderhouden. Of en comt dit al in gheen consideratie meer? Voorwaer soo waret wel *dangereus* in soo een Vnie hem te begheven!

Siet het 23 Artijckel.

48. Wil men hier by nu verders eens ondersoecken/wat voor een *Synodū* datmē ons soeckt aē te prijsen/soo sal't hē noch claerder op doē/datter niet dan groot Quaet eñ meerder twee-spalt upt

upt en ſtaet te verwachtē: het welck den Verſtandigen Leſer upt het Pꝛoject dies aengaende by ſommighe Heeren gheſtelt ghenoechſaem ſal ſien: weſende ſulcks als of het van de Contra-Remonſtrantiſche Pꝛedicanten den Heeren pewers waere in de hant gheſteecken / of dat haere E. Feſtum tot een Raedtſman in t'contipieren van de ſelve hadden ghebꝛuyckt. Want vooꝛ eerſt gheeft dit Ontwerp / verhattende 17. Articulen / wel duydelijck te kennen / Dat men maer en ſoeckt de Remonſtranten te veroordeelen / ende tot dien eynde met een groot getal Perſoonen die van der Contra-Remonſtranten Gevoelen / ſoo van binnen als buyten s Lants / op den Synodum geroepen ſouden worden / t'eenen-maelen / te overvallen en t'overſtemmen *. Ten Tweeden / ſoo wil men dat alle de Pꝛedicanten van een geheele Pꝛovincie / al waren zy een twee-drie-hondert ſterck / haer in't ſtuck ſoo wel de Leere als Oꝛdꝛe aengaende ſullen onderwerpen het Oordeel van ſes Perſoonen / daer onder dat 3. ofte 4. Pꝛedicanten weſen ſullen †. Ten Derden / om te beter tot zyn Vooꝛ-nemen te gheraecken / en wordt de Hooghe Overheydt in dat Concept niet toeghelaten eenighe Kerckelijcke Perſoonen te moghen committeren: maer wordt dit t'eenen-mael gheſtelt in handen van den Synodo ‡. Ten Vierden / ſoo en wordt oock den Heeren Ghecommitterden / die van weghen d'Ed. Mog. Heeren Staten van de reſpective Pꝛovincien daer compareren ſullen / gheen Macht ghegheven in den *Synodo* te pꝛeſideren / of van de vooꝛ-vallende Saken mede te ooꝛdeelen ende Keur-ſtem te hebben *: maer alleenlijck om alles te modereren, als of zy alleen daer ſouden ſitten om toe te kijcken dat het Landt niet verkoft en worde / ofte dat de Bꝛoeders niet te ontſtuymich teghen malcanderen upt en baeren / daer upt dan eenighe boꝛdere moeyte / jae bloedt-ſtoꝛtinghe / mochte rijſen: ghelijck men leeſt dat op het Tweede Concilie van Epheſien dooꝛ ſeeckeren ontſtanen Twiſt ende Factie den Biſſchop van Conſtantinopolen is doodt gheſlaghen / en de Ambaſſadeurs van den Roomſchen Paus zyn verjaeght. Ten Vijfden / wordt den E. M. Heerē Statē van de reſpective Pꝛovincien gantſch niet met allē Oꝛphepts noch Machts gegeven: eñ den Hoogh-M. Heeren Staten Generael geen andere / dan d'Approbatie tot de welcke mē na t'Beſluyt van't *Synodus* de Acta ſal over-brengen om op de Approbatie te diſponeren †. Of Wyn Heer den Ambaſſadeur Carleton zyn Heer eñ Meeſter ſoo een Synodum wel ſoude derren vooꝛ-leggē

* Siet het 3. 4. 5. 6. eñ 7 Artijckel van't Pꝛoject.

† Siet het 3 ende 12. Artijckel.

‡ Siet het 3. ende 14. Artijckel.

* Siet het 16. Art.

† Siet het 17. Art.

ende aen-raden? Tis niet gheloofflijck: ende noch veel min dat zijn Majesteyt int minste daer na soude willen luysteren om daer *Frere Compaignon* te spelen ende neffens d'anderen gheluycke Kuer-steen te hebben: (soo veel onse Heeren Contra-Remonstranten de Overichepdt hier noch niet en willen vergunnen) veel weynigher soude zijn Majesteyt daer willen sitten als een O int cijffer/ende alleen om de Saecken te modereren, uyt vreese dat het wel op een moddereren soude moghen uyt-comen. Want wat zijns Majesteyts Meyninghe hier van sy / heeft de selve in de Conferentie te Hampton Court wel bethoont/ al waer de selve sprack gelijck Coningen in t'Parlement gewoon sijn te spreecken, *Le Roy s'aviserà*: soo boven ock is gehoort.

Siet de Summe van de Conferentie. pag. 35. 39.

49. Wel hoe! T'is pimmerx de Remedie (seydt de Heer Ambassadeur) die van den Coningh mijn Meester nu gherecommandeert wort. Wat voor een Synodus recommedeert zijn Majest.? Dien men malcanderē sal over den hals dringē/gelijck men nu voor heeft/ ende gelijck het schijnt dat zijn Edt. mede soeckt te drijven / soo wanneer de selve de woorden vande Vnie heel verkeerdelijcken tot soo een schadelijcken sin treckt / soo wy na noch hooren sullen! Gheensins: maer raedt ter contrarie den Hooghmogende H. Staten Genl./de Sake door hare Macht in Vreede op te houden ter tijdt toe dat hare Hoogh-Mog. met ghemeyn goedt vinden (dit luydt anders) een Nationael Synode beroepen moghen. Desen Raedt is Chrijstelijck ende loffelijck/dat bekenn' ick uyt grondt mijns herten. Maer soo moeten de respective Provincien dan eerst over-weghen ende verstaen of het houden van soo een Synodus dienstigh is of niet! Ende soo sy't on-dienstigh oordeelen/moghen sy't laten. Wat reden zijn Majest. heeft gehadt den Synodum nu soo te recommenderen/en weet ick niet: doch dit weet ick wel/dat zijn Majesteyt niet seer soet op de Synodus en plagh te wesen / gelijck uyt de T'samen-sprekinghe anno 1603 ghehouden claerlijcken blijckt. Want alst ghebuerde dat Raynoldus een voor-slagh dede van selckeren *Synodum* te houden / al waer den Bisschop met zijn Ouderlinghen de Poincten souden decideren die te voren niet gedecideert en hadden connē worden/ soo wiert zijn Majesteyt al wat ont-roert daer af/meynende dat zy een Schotsche Ouderlingschap int oogh hadden, ofte daer na stonden, t'welck soo wèl met een Monarchie accordeert (seyde zijn Majesteyt) als Godt ende den Duyvel. Daer sal Pieter ende Pauwels, Mees

ende

ende Thijs vergaderen, ende r\ haer playsier my ende mijnen Raedt ende alle onse Proceduren censureren: daer sal Pieter opstaen ende segghen, Het moet aldus sijn, dan sal Pauwels antwoorden ende segghen, Neen wy willent soo hebben, ende daerom moet ick mijn vorighe segghen verhalen *Le Roy s'aviserà*, Wacht, ick bid u, noch seven Iaren eer ghy dat van my eyscht: ende indien ghy my dan anborstigh ende vet bevindt ende van windt-pijpen gheslopt, soo sal ick u misschien ghehoor gheven. Want laet die Regieringh eens op de baen comen, ick ben verseeckert dat my mijn mondt sal toe-ghesloten worden [a]. **Daerom ist oock ghelooflijck dat zijn Majestept op dien tijdt zijnen toe-vlucht niet en heeft ghenomen tot den** Synodum, **maer tot zijn Secreet-Camer te Hampton Court / om aldaer met eenighe Bisschoppen ende Deeckens aen d'eene zijde / midtsgaders** *D.Raynoldus, D.Sparcks, M. Kneuvystubs*, **ende** *M.Charderton* (**al-t'samen verschreven by zijn Majestept die daer toe beroepē hadde diēt hem goet dochte** [b]) **Agenten van weghen de dupsent Claghende aen d'andere zijde / van eenighe Verschil-Poincten soo de Leere als Oyde aen-gaende / ter presentie van meesten-deel de Heeren van den Rade / te handelen. Hier en hiel zijn Majestept de Synode niet voor de noodighste Remedie om de Swarichepdt ende Verschillen in de Kerck van velerhande Desordren / daer van hem vele droevighe clachten t'sedert zijn eerste aen-comen in t'Landt waren ghedaen / ter neder te legghen: maer vondt gheraden** als een goet Medecijn-Meester **daer in op een andere wijse te voorsien. Hoe doch? Soo in manieren als ghesepdt is** de Clachten te examineren en te ondertasten, om de Occasien daer van te eenenmael te weren, indien zy ergerniſſe gaven; ofte te cureren, in dien zy dangereus waren; ofte maer alleenlijck frivoleus sijnde evenwel kenniſſe daer van te nemen, ende daer beneffens een Soppe ofte Brock in Cerberus mondt te werpen, op dat hy na-maels niet meer en soude bassen. **Ten sal ons oock niet vremt duncken dat zijn Majestept voornoemt sulcken afkeer hadd op dien tijt van de** Synodale Vergaderinghen, **als wp ghedencken hoe wepnich men in Schotlandt zijne Superioritept in't Kerckelijcke hadde willen erkennen / t'welck den Coningh noch niet en was vergheten: blijckende upt soo t'gheene §. 28. is voort-gebracht / als upt de Clachte die zijn Majestept wijders doet: segghende /** Dat hy te vorens op een ander plaetse hadde ghesseten als een Coningh sonder Staet, sonder Eer, sonder Ordre, al waer jongens

a Siet de Summe van de Conferētie in zijn Majestepts Secreet-Camer gehouden: ende by Willem Barlouw Doctor in de Godtheyt ende Deken van Chester upt gegevē: ende daer na tot Repden in de Nederlantsche Tale ghedruckt. pag. 38. 39.

b Siet de voorsz. Summe, pag. 15.

sonder baert hem dorsten braveren [c]: maer dat, al hoe wel hy onder de Puriteynen hadde gheleeft, ende van den meesten hoop ghehouden was voor een kint, t'welck onder Vooghdye staet, hy nochtans t'sedert dat hy thien jaren oudt was gheweest, altijts een mis-haghen hadde ghehadt van haer Ghevoelen, ende, ghelijck onsen Zalich-maecker van de Werelt seydt, *Hoevvel hy onder haer leefde, soo en vvas hy* [nochtans] *niet van haer* [d]: ende daer en was niet dat my meer beweeghde hare Proceduren te condemneren ende te verfoeyen (**sepdt zyne Majestept/als men handelde van het teptken des Crups in den Doop**) dan dat zy haer teghens alles soo peremtoirlijck stelden t'gheene t'eenenmael in't Pausdom ghepleecht wiert [e]. **Dpt al het welcke elck een met handen can tasten/ dat zyn Coninckljcke Majestept niet en mepnt dat men al-tijdts tot** de Nationale Synoden sijnen toevlucht moet nemen: **maer als dan/soo wanneer sulcks met ghemepn Advijs ten Dienste van't Landt en de Kercke wozdt goedt ghevonden/en anders niet.**

50. **Maer** dese Remedie wordt **tot wegh-neminghe der Verschillen** by het meeste ghetal der Provincien (**na t'seggben van zyn Ed**:) goet gevonden, **macht pemandt teghen werpen. Wat hier van sy/Aen-dachtighe Leser/ende of dit al soo vreedt gaet alst somwijlen hier en daer wel wozdt upt-ghemeten: of oock alle de Leden in sommighe Pzovincien die daer in te spreecken hebben dat sullen ghestandt doen/ en wil ick hier niet disputeren: Dan hier hebb' ick goedt Beschepdt af/ dat het niet en is gheschiedt met een-parighe Resolutie/ maer by over-stemminghe. Nu bidd' ick u/let doch hier wel op/ ende wilt dese Saecke oprechtelijck balanceren ende in de** Weeghschael **leggen: De Burgher-Meester Pauw met zyne Toe-standers laten** t'Amsterdam **in hare Vreedtschap over-stemminghe toe in de hondens-daeghsche Verschillen de Religie raeckende/ tot vooz-deel vande Scheuringhe/ al en dzaghen zyt altemets niet dan met een stem ofte twee af: In de Vergaderinghe van Staten hare Resolutie by pluralitept ghenomen in-vzengende/ en willen zy gheen over stemminghe ghedooghen/ om de Scheuringe te weren/heel hardt dzijvende dat gheen oversteminge plaets en heeft in t'stuck van de Religie: Andere Pzovincien nemen Resolutie by pluralitept van stemmen in Religions Saecken tot vooz-deel van de Scheuringhe/ dat mach al mede passeren/ en die van** Amsterdam **staen het toe: oock selver om andere Pzo-**

vincien

c Sarlouw in de Summe van de Conferentie, pag. 8.

d Pag. 14.

e Pag. 36.

vincien te overstemmen. Wie hoorde opt ongherijmder Saecke? Waerom mach Ghelder-Landt met pluralitept concluderen/ ende Hollandt niet? Waerom sal Amsterdam met pluralitept van stemmen Resolutie nemen ende ter Vergaderingh van Staten in-brenghen/ende waerom en sullen de Resolutien van d'andere Steden aldaer ghebracht / by plurialitept niet moghen concluderen in de selve Saecke? Dat noch meer is / Waerom sullen die van Amsterdam, haere Mede-Broedtschappen overstemt hebbende / upt crachte van soo een Resolutie / al ist dat zy't dickwils maer met een stem of twee en winnen / in haere Stadt ende jurisdictie moghen Order stellen nae haer goet-duncken: ende waerom en sullen de Heeren Ridderschap ende alle de Steden (Amsterdam / Enckhupsen / met noch een kleyn Stedeken of twee / upt ghesondert) niet met pluralitept moghen resolveren wat boet ende Order men houden sal in andere plaetsen/daer die van Amsterdam niet te seggghen en hebben? Wit is wat wonders/ende gaet myn verstandt te boven. Het ongherijmste dan noch van allen is / dat men gheen Pluralitept van Stemmen willende toe-laeten in de Vergaderinghe van de Heeren Staten van Hollandt / met pluralitept van Stemmen wil door dringhen in de Vergaderingh van de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael: ende met vier stemmen (hoe wel ick seer twijfel / offe oock vier volle Stemmen connen upt maecken) de drie Provincien wil overvallen/in een Saecke daer in gheen over-stemmingh en gheldt.

51. Want volghens de Privilegien van den Lande soo en hebben de Provincien geen Macht, altoos malcanderen in t'stuck vande Religie eenighe Wet te stellen / of te over-stemmen/ al waret oock datter niet meer als eene teghen en ware: maer moeten alle hooft voor hooft selver vrywilligh daer in consenteren: ghemerckt yeder een/die niet gheheel rouw ende onervaren en is van de gelegenthepdt der Neder-Landen/ soo veel wel weet/dat elcke Provincie by haer selven Souverepn is/synde soo weynigh/d'een den anderē onderworpē/als eenigh uytheemschen Keyser of Coningh/in al het gene daer toe haer de Pacificatie ofte Naerder Vnie, die zy met malcanderen hebben gemaeckt/niet en verbindt: met de welcke zy geen-sins hare Hoothepdt ende Souverapnitept en hebben over-ghegheven / maer hebben elckr die aen haer behouden/soo in Saecken de Politie/ als Justitie/ende specialijck de Religie betreffende. Ja t'is

Siet Emanuel van Meteren. lib. 20 Fol. 422.a ende 423.b.

soo verre van daer dat de Provincien/met de voornoemde Contracten haer Privilegien/ en dien volghende hare Souverayniteyt/haer souden hebbē willen quijt maken/ofte malcanderen in hare respective speciale ende particuliere Privilegien, Vryheyden, Exemtien, Rechten, Statuyten, loffelijcke ende wel-her-gebrachte Costuymen, Vsantien, ende allen anderen haer-luyder Gerechticheyden, eenigh præjuditie, hinder, ofte letsel te doen: dat sulcks ter contrarien is gheschiet/ om d'een den anderen in de selve met alle behoorlijcke ende moghelijcke Middelen, ja met Lijf en Goet, te helpen hant-houden, stijven en stercken, beschudden en beschermen, teghens allen ende een yeghelijck, wie ende hoedanich die soude moghen wesen, die hem daer in eenighe datelijcke in-breucke soude willen doen. Met wat Fundament dan wil men nu andere Provincien onder het decksel van de Religie hare Authoriteyt wederom besnijden/even ghelijck den Spangiaerdt eertijdts heeft ghesocht te doen †? Ja wat schijn van Reden heeft men om neffens meer andere Provincien de machtichste van allen/namelijck Hollandt/ (die ten tijde van d'Oorloghe den steen meest van het Graf heeft moeten legghen ende als een ghestadighe Melck-koe verre den swaertsten last draghen ende groote Penninghen / tot bescherminghe van d'andere op brenghen) te willen vermeesteren ende in Vooghdy stellen/ende dat dit doen sullen de ghenen die t'meeste ghenot van Hollandt ghetrocken hebben? *Lipsius* die seydt niet qualijck/ dat de Factie meesten tijdt haren oorspronck heeft van de Eergiericheydt/ om dat d'een den anderen uyt sijn stoel wil stooten ende selver de hooghste plaets in nemen *: Waer van daen of ons oock dese onse Swaricheydt niet principalijck en comt/weet de goede Godt/ ende wil ick yeders Conscientie bevelen.

* Siet het Eerste Artijckel van de Naerder Unie van Utrecht.

† Siet Emanuel van Meteren. lib. 2. Fol. 32. c.

* Politicor 6. 3.

52. Om de welcke wel te quyten/ ware onder anderen te wenschen / dat alle de genen die inde Regieringhe sijn wel bedachten en betrachten t'segghen van den Heer Ambassadeur/ hoe dat ter wyl men disputeert van het Recht der opperste Macht die elcke Provincie in't by-sonder heeft, men niet en moet vergeten het Ciment daer mede zy in een Lichaem aen malcanderen verknocht sijn, welck is de *Vnie* van Vtrecht. Wonderlijck wel geseydt! Want by al dien hier op na behooren soo wierdt ghelet/ als de hoogh-wichticheyt van de Saecke wel vereyscht / en den Eedt vele Personen wel verbindt/t'soude buyten allen twijffel/

beter

beter gaen: men soude alle daghen soo veel Dinghen niet hooren noch sien ghebeuren in woorden en wercken / directelijck tenderende tot infractie van de voor-noemde Vnie, die nochtans is het Fundament van de Vergaderinghe der Heeren Staten Ghenerael/en de Gheunieerde Provincien/daer t'alles op rust: die by zijn Vorstelijcke Ghenade / de Doorluchtighe Hooghgheboren Heere ende Prince van Orangien / Hoogh loffelijcker Memorie/ eerst is ghedreven, daer na ghevordert ende benaerstight datse onder-houden mocht worden*: die zijn ghemelte Hoocheydt den Heeren Staten soo ernstigh heeft gherecommendeert/haer vermanende / datse doch metter daet souden vol-brenghen t'gheen zy altijdt in den mont hadden, ende datse hadden willen te verstaen gheven by t'Merck van een Bundeltghen pijlen in haer zeghel ghegraveert †: ghebruyckende onder anderen dese woorden/Ende wy segghen u lieden noch meer, ja segghen het soo luyde dat wy wel begeerden dat het niet zy alleene: [te weten zijne Vyanden] maer oock de geheele Wereldt hoorde; Onderhoudt u *Vnie* wel, bewaert uwe Vnie wel. Doch siet naerstich toe, Mijn Heeren, dat ghy niet alleene met woorden of by geschrifte, maer oock metter daedt ter Executie eñ in t'werck stelt, t'gene dat het Bundelken pijlen met eenen bandt t'samengeknoopt ende gebonden (het welck ghy in uw' zegel voert) medebrenght eñ beduydt ‡. Och hoe goet waert (segg' ick noch eens) dat men op dit Ciment wat beter acht name! Men soude soo niet trachten *per fas & nefas* een ander te onder-drucken / maer veel eer sijn yver bethoonen om alle Desordre met ghelijcker hant te dresseren/ende alle Provincien/Steden/ende Persoonen by hare oude Privilegien ende Gherechticheyden te bewaren!

53. Hoe goedt waert dat den Heer Ambassadeur het by dese recommendatie van de Vnie (als t'Ciment daer mede de Provincien aen malcanderen sijn vereenight/en daer door de Loffelijcke Pyramide van haren glants soo heerlijck is ghebouwt) hadde laten berusten / sonder soo vol-mondigh uyt te segghen/ Dat de Vnie ghefundeert is op de Religie. Welcke woorden wel te kennen gheven hoe *peregrinus* ende vreemt (met eerbiedinge gesproocken) zijne Ed^t. in de Saecken van dese Landen is. Ick onkenne rond uyt / dat de Vnie op de Religie is ghefundeert: Wat? soud' de Vnie op de Religie ghefondeert sijn? Hoe verre is hy van den wech die't hier gaet soecken! t'welck ick / dewijl het een Stuck is daer aen huyden ten daghe veel is

gheleghen

* Siet de Apologie van den Prince pag. 87.

† In de Apologie. pag 99.

‡ In d'Apologie. pag. 87.

gheleghen / wat claerder sal voor-stellen. Dus ist daer mede toe-gegaen. Als de Troublen in dese Provincien eenighe Jaren langh hadden geduyrt / soo hebben na verscheyden ootmoedighe Supplicatien aen den Coningh van Spangien / ende groote Deliberatien / de Heeren / gheen ander uytcomst siende om Tyrannij t'ontgaen / eyndelijck in November 1576. goedt ghevonden met malcanderen een Verbondt te maecken ende de Pacificatie van Ghent te sluyten / ghelijck oock is gheschiedt. Tot wat eynde/meynt ghy? Om t'Ghevoelen der Contra-Remonstranten in te voeren? T'is t'sotste dingh van de Werelt sulcks te derren voorwenden. Waer toe dan? Om de Ghereformeerde Religie over al aen te doen nemen/ soo de Heer Ambassadeur meynt? Oock niet: maer om de Spangiarden met hare Aenhanghers uyt het Landt te doen vertrecken, en de Landen wederom te stellen in't ghebruyck van hare oude Rechten, Privilegien, ende Vryheyden*. Wie en weet niet dat de meeste Provincien noch Paeps waren in dien tijdt? Selver en hadden die van Vtrecht ende Amsterdam doe noch de Ghereformeerde Religie niet aengenomen †. Om welcker oorsaecks wille de Provincien expresselijck in de Pacificatie bedonghen/ Dat het dien van Hollandt ende Zee-landt niet en soude gheoorloft sijn yets in d'andere Provincien te attenteren teghens de Roomsche Catholijcke Religie, ende Exercitie van dien, noch yemandts ter cause van dien te injurieren noch te irriteren met woorden ofte met wercken, noch met ghelijcken Acten te schandalizeren: op pene van als Perturbateurs ghestraft te worden anderen ten Exempel ‡. De voorsz. Pacificatie ghesloten ende afgelesen sijnde is de selve daer na oock by den Coningh van Spangien geconfirmeert: mits dat al voorens by de Bisschoppen/Abten/ ende andere Gheestelijcke Persoonen / Item van de Doctoren der Vniversiteyt van Lueven by hare opene Brieven gheadviseert ende gheattesteert soude worden / dat na de ghestaltenisse der Affairen vande Landen t'voorschreven Contract niet in en hielt dat den H. Gheloove der Catholijcksche Religie na-deeligh was: maer dat het ter contrarien was streckende tot vorderinghe van de selve*: Welcke Verclaringhe daer na by de Gheestelijcken ende Doctoren inde Rechten is ghedaen †. Wil men de Religions Vrede insien / t'Antwerpen in Julio 1578 ghestelt/men sal al mede bevinden dat alles stuent op de Privilegien ende Vryheyden / daer in zy malcanderen souden de handt

* Siet Emanuel van Meteren/ int 6. Boeck Fol. 123. 127. Ende het 2. eñ 3. Artijckel van de Pacificatie. Item/ de Apologie van de Prince van Orangien. Als mede de Inleydinghe van de Naerder Vnie.

† Meteren in't 6. Boeck. Fol. 130. c ende in't 8. Boeck. 145. c. d.

‡ Siet by Meterē in zijn 6. Boeck het 4. Artijckel van de Pacificatie

* Siet Meteren lib. 6. Fol. 123. c ende 127. d.

† In't selve Boeck. Fol. 127. b.

handt bieden †. Ick meyne dat men noch hant en Zegel van den Prince van Oranien/ (hooghet en zaligher ghedachten) en de Heeren Staten van Hollant/ soude connen ten voor-schijn brenghen/ daer mede zijne Vorstelijcke Genade ende hare Ed. Mog. upt-druckelijck beloven de Roomsche Religie in de Provincie/ met de welcke zy contraheerden/ te sullen manteneren/ ende niet te ghedooghen dat daer in eenighe inbreucht by pemandt soude werden ghedaen.

† Meteren in't 8. Boeck. Fol. 154.

54. Maer dit en is de Vnie van Vtrecht niet/ soude men mogen seggē! T'is wel waer: maer het dient om dē grondt van de Vnie, als die de Pacificatie tot een voor-gaende Fundament heeft/ te beter te vatten. Want als nu de Heeren Staten van Gelder-Landt/ Hollandt/ Zee-Landt/ Vtrecht/ ende Vriesche Omme-Landen tusschen de Eems ende Lauwers sagen/ dat den Spandt haeren Staet hoe langhs hoe meer socht te onder-graven en de Landen door verschepden practijcken van den anderen te schueren/ soo hebben sy in Januario 1579. noodich ghevonden een Naerder Vnie, Eeuwich Verbont, ende Eendracht, tot haerer meerder verselkerthept met malcanderen te beramen en te stuyten*. In welcke Vnie voor eerst dit is te noteren/ dat die niet en strijdt met de Pacificatie, noch daer toe gestelt om de Pacificatie van Ghent te niet te doen/ noch haer daer van te scheyden, maer om de selve noch meer te stercken..... ende om vordere Separatie van de voorsz. Provincien ende particuliere Leden van dien te schouwen, blijvende anders de voorsz. Generale Vnie ende Pacificatie van Gent in waerden. Daerom sy ock niet simpelijck den Name van de Vnie, maer van de Naerder Vnie, draeght. Ten 2. is dit ock remarquabel/ dat de voornoemde Naerder Vnie ymmer soo wepnich op de Religie is gefundeert als de Pacificatie voorsz. maer t'eenenmael op de Privilegiē/ etc. soo met den eersten Artijckel §. 51. aenghetrocken dupdelijck is aenghewesen: sonder datmen een tittel van de Gereformeerde Religie daer in hoort vermanen. Jae wat soude men seggben/ of men bewijsen conde/ dat de Roomsche Religie selver binnen Vtrecht noch openlijck wiert gheleert/ ende dat men daer met de Processie noch ginghen ten tijde als de Naerder Vnie aldaer wierdt ghearresteert? Wat wil men ons dan nu sulcke onghegronde bueselingen en verzierde droomen diets maecken/ dat de *Vnie* op de Religie soude sijn ghefundeert, ende dat daer door dan niet alleen de Gherefformeerde Religie/ maer selver het Gevoe-

* Siet des Princen Apologie. pag. 86, 87.

len van de Contra-Remonstranten verstaen sou' moeten worden. Voorwaer die den Heer Ambassadeur dat in de hant heeft ghesteecken / heeft zijn Ed'. schandelijck bedrogen: ende wenschte van gantscher herten / dat sijne Ed'. alsulcke Stoockers nae desen soo grooten gheloof niet en ghebe: maer veel liever de Saeke te voorens rijpelijck overweghe / ende met wijse Heeren van den Lande overlegghe / om nae der selver Advijs ende trouwen Raedt / soo veel den last van zijn Heer ende Meester can lijden / alles ten besten te helpen dirigeren.

54. De Lossichept van dit segghen des Heer Ambassadeurs steeckt noch meerder upt / ja blijckt soo claer als de Sonne op den schoonen mid-dagh / inde voorden vanden 13 Artijckel / die buyten alle controversie tot dien *fine* is ingestelt om elcke particuliere Provincie de Authorijtept te laten in de hare soo-danigh Ordre te moghen stellen als zy selver tot haren meesten oirboir soude goedt vinden / sonder dat hem eenige van d'andere Provincien daer mede sal hebben te bemoepen. Den Artijckel luydt als volght: Ende soo veel t'Poinct van de Religie aengaet, sullen hen die van Hollandt ende Zeelandt draghen na haer luyder goet-duncken : ende d'andere Provincien van dese *Vnie* sullen hem moghen reguleren na inhout vande Religions Vrede by den Eertshertoghe Mathias Gouverneur ende Capiteyn Generael van dese Landen, met die van zijnen Rade, by Advijs vande Generale Staten alreede gheconcipieert : ofte daer inne generalijck ofte particulierlijck alsulcken Ordre stellen , als zy tot Rust ende Welvaert van de Provincien , Steden , ende particuliere Leden van dien, en de Conservatie van een yeghelijck Geestelijck ende Wereltlijck, zijn Goedt ende Gherechticheyt, dienlijck vinden sullen; sonder dat hen hier inne by eenige andere Provincien eenich hinder ofte belet ghedaen sal moghen worden: midts dat een yeder particulier in zijn Religie sal moghen blijven, ende dat men niemandt ter cause van de Religie sal moghen achter-halen ofte onderscoecken, volghende de voorsz. Pacificatie van Gent gemaeckt. Hoe soude men claerder en ronder connen spreecken?

55. Ten is dan gheen Vyt-vlucht, soo den Heer Ambassadeur voor-gheeft / dat men staende wil houden / dat elcke Provincie hare Macht heeft in t'stuck van de Religie: maer t'is de onweder-spreeckelijcke naeckte Waerheyt: ende een verdichte Glose / die upt eens Contra-Remonstrants koker comt / dat men dit derft in twijffel trecken : ende can my niet ghenoegh verwonderen dat

dat soo wijsen Heer (als ick zijn Edt. houde) soo grooten misslagh doet in't upt-legghen van soo een Fundamenteel Hooft Poinct van onsen Staet / om t'selve sonder ommesien soo hypmoedelijck/na sommiger Lupden phantasie/gantsch verkeerdelijck upt te legghen: t'welck niet en can strecken dan tot groot na-deel ende Ruine van't Vader-Landt; want dat Bundeltgen pijlen eens sijnde los ghemaeckt / soo vallen de pijltghens van malcanderen/ ende loopen de Saken heel te mael weder om in't wilt. Dat zijn Edt. seydt / Dat men dit Artijckel recht moet verstaen, is wonderlijck wel ghesepdt. Maer wie sal ons dat best upt connen legghen? Den Heer Ambassadeur die van bupten hier in't Landt comt / ofte de Heeren Staten selver die t'Artijckel ghemaeckt hebben? Of den Heere Caron, Ambassadeur van de Ed. Hooch-Mog. Heeren Staten Generael/by zijn Doorluchtichste Majestept van Groot Britannen/sich om eenighe particuliere Steden ende Lupden te behaghen wilde onderwinden de Fundamenteele Hooft-stucken des Rijcks ende Reghels van Staet/nae zijn wel ghevallen upt te legghen/ende tot voordeel van de Puritepnen of nae den appetijdt van eenighen die haer leelijck teghen de Overhept hadden verloopen te mis-dupden/Of dat al wel by zijn Majestept ghenomen soude worden? Soude zijn Ma. niet meynen dat het al te groote hyp-moedichepdt ware sulcks te dencken / ick late staen te beginnen? T'Artijckel spreeckt claer / ende lept hem selven upt / sonder dat het de minste dupsterhepdt in hem heeft ofte eenighe uptleggínghe behoeft: sulcks dat zijne Edt. (met Reverentie ghesproocken) sick te verre hier in verloopt/al hoe wel hy rechs te voren hadde ghesept dat hy niet curiues en wilde sijn *in aliena Republica* om te oordeelen hoe veel elcke Provincie in't particulier in ghelijcke gheleghentheydt, het Publijcke schuldich is op te dragen: Want hy voorwaer hier al wat meer doet als simpelijck oordeelen wat elcke Provincie, om beters wille een weynich van zijn Recht wijckende / het Publijcke schuldigh is op te draghen, als hy *Vi Legis* ende upt cracht van de Vnie / derf seggben/dat sich met de Vnie te behelpen maer en is een uyt-vlucht nemen: eñ soo verkeerden Gloose daer op gaet maecken directelijck tegens alle voorgaende Practijcke: daer nochtans nae Rechten *Minimè sunt mutanda quæ interpretationē certam habuerunt*, als in desen/daer nopt Questie van en is gheweest. Of dit oock al dient om de Ialousie, ofte Factie in den Staet, ende Verbolghentheydt

Videl. 23. ff. de Legibus senatisq; consultis,& longa Consuetudine.

heydt tusschen de Magistraten &c. **weeh te nemen/ bidd' ick dat sijn Ed^t. met aendacht gelieve te overdencken.**

56. **Maer laet ons doch eens nader in-sien/ wat Glos den Heere Ambassadeur doch maeckt ; sijn Ed^t. seydt** dat men dat Artijckel verstaen moet tot handt-havinghe namelijck der suyvere ende oprechte Religie (**even of de Remonstranten een onware ende onsuyvere Religie dreven/ daer nochtans haer Ghevoelen oock vande treffelijckste Theologanten selver in Enghelandt mede wordt toe-ghestaen**) ende niet tot authorisatie van Nieuwicheyden , ende voor-namelijck in dese Provincie daer in wy teghen-woordigh sijn , ten aensien vande welcke te presumeren is dat desen Artijckel daer in ghestelt is gheweest, om te moghen de Ghereformeerde Religie in hare Suyverheyt handt-haven, sonder verclaert te sijn na den wille van andere Provincië. De welcke in dien tijdt noch niet en waren ghebracht tot soo-danighe Vnie inde Kercke die zy teghenwoordigh ghenieten : **Wat dunckt u Leser ? Soude men wel over een douzijn Jaren ghedroomt hebben / datter opt pemandt van qualitept ende verstandt soude ghecomen sijn/ die desen Artijckel soo soude hebben uptghelept ende op den hapze ghetrocken/ Dat men soude voor geven dat de Provincien gheen Macht en hebben elck op haer selven opt t'stuck vande Religie sulcken Order te stellen als zy sullen goedt vinden ? Maer dat dat staen soude ter Dispositie van de Generalitept / ende dat d'een Provincie d'ander daer in soude mogen de Wet stellen? Wie soude in t'beginsel van de Troublen gedacht hebben / dat de Tijden ende Menschen/ selver onse Neder-Landers/ soo souden hebben connen veranderen ? daer nochtans niet alleen de Historien ende Accoorden getuygen/ dat selfs de Oorloghe tegen Spangien niet eygentlijck en is aen-ghenomen om de Religie (soo wy boven hebben gehoort) maer dat oock d'Ed. Hoogh. Mog. H.H. Staten Generael in hare Antwoordt gegeven den 1 Octobr. 1611. op de Eerste Oratie vande Heere Winwood / in zijn leven Ambassadeur der Con. Majestept van Groot-Britannien/ upt-drucketlijck verclaren** / dat hare E. ghedwongen sijn gheweest de Wapenen in handen te nemen om de onder-houdinghe der Vryheyt, Rechten , ende Privilegien der Neder-Landen, teghen de onbehoorlijcke, tyrannighe, ende bloedighe Proceduren daer teghen strijdende, over de Goederen, Lichamen , Conscientien van de goede Ingesetenen &c. **Welcke Verlaringhe aen den Voorsaet**

saet zal. van mijn Heer Carleton wel te kennen geven wat van de boven-gheroerde Uyt-legginghe is te houden.

57. Laet ons niet te min dit noch een weynich beter over-weghen. Ick segghe dan dat het eerste Lidt / begrepen in de twee eerste Regulen / gestelt is voor die van Hollandt ende Zeelant / als die de Ghereformeerde Religie op dien tijt al hadden aenghenomen ; soo nochtans dat zy hare Vryheydt daer mede soo weynigh verkoft ofte over-ghegheven hebben als yemant anders / om in t'stuck vande Ghereformeerde Religie gheen naerder Reformatie ofte eenige Moderatie toe te mogen laeten / eñ daer in te doen sulcks zy t'zijner tijdt in Conscientie ten Dienste van Godts Kerck ende ons Vader-Lant alder oorboirlijckst souden vinden te behooren: veel min dat zy / of yemant de macht hebben anderen daer yet in voor te schrijven*. Maer dat alle de andere woordē uyt-druckelijck sijn gestelt in regardt van alle de Provincien in't gemeyn / ende voornemelijck van die geenen de welcke als doe noch onder t'Pausdom saten. T'is dan al te onghefondeert / te segghen / datmen den Artijckel niet en soude moghen verclaren nae den wille van andere Provincien, de welcke in dier tijdt noch niet en waren ghebracht tot soodanighen Vnie in de Kercke die zy teghenwoordich ghenieten. De Vrage is / Of den Artijckel niet nae den wille van d'andere Provincien en mocht / jae en moeste / uytgheleydt worden soo langhe zy de Roomsche Catholijcke Religie in haer Lant opentlijck toelieten ? Wie sal soo on-er-varen ghevonden worden in de Historien / die dat niet en sal weten ? Wie soude soo onbeschaemt sijn / dat hy dat soude derren ontkennen ? Ick vraghe dan wijders / of de Provincien / daer nae als zy door craght der Waerheydt overtuyght sijnde van de Af-Goderye ende Superstitie des Pausdoms / de Ghereformeerde Religie niet en mochten aennemen ? Ende of zy dat doende daer mede hare vorigh Recht / dat zy in't stuck van de Religie hadden bedonghen / gantsch en gaer hebben verlooren : oock soo dat haer nu d'een Provincie / d'een Heer / of d'ander / de Wet gheven sal / wat haer daer in te doen staet / sonder dat haer oock vry soude staen eenighe naerder Reformatie ende Christelijcke Moderatie in eenighe particuliere Poincten / daer in selver de Reformatie niet eyghentlijck en is gheleghen / in te willighen ? dat waere wel een fraeye Vnie in de Kerck ghenieten, daer elck een wel mach nae verlanghen ! deedt niet ? Neen / dat en is de Meyningh niet / oock noyt gheweest: en

*Siet de Apologie van den Prince. pag. 75.

behoeven oock die in Enghelandt/ noch by den Contra-Remonstranten, niet te gaen soecken. Zijn Ed^t. selver oock wel voelende dat dit zijn segghen gheen goedt fundament en hadde / en derft dit leste niet affirmativè ende met vollen monde uyt seggen: dan seyt alleen / dat het te præsumeren is. Maer hier en heeft gheen Presumtie plaets: de Wet is te claer/ en de Practijcke van dien al te veel-voudigh/ soo in andere/ als in de Provincie van Hollandt/ en met namen in de Steden Leyden/ Goude/ Hoorn/ Medenblick/ ende Woerden (daer soo langhe jaren/ staende de Reformatie/ de Luthersche Religie openbaerlijck in de Kerck is gheleert gheweest) voor desen wel claerlijck heeft bethoont. Nu ist ymmer seecker dat / als men van den sin van eenige Wet ofte Accoordt spreeckt / men dan sien ende volghen moet t'gheene daer van op andere tijden is ghepractiseert ende in ghebruyck gheweest. *Si* [enim] *de interpretatione Legis quæratur, inprimis inspiciendum est, quo jure Civitas retrò in ejusmodi Casibus usa fuisset: optima enim est Legum Interpres Consuetudo. Nam Imperator noster* Severus *rescripsit in ambiguitatibus quæ ex Legibus proficiscuntur, Consuetudinem aut rerum perpetuo similiter judicatarum auctoritatem, vim Legis obtinere debere.* Nu en sal men niet een Exempel ter contrarien connen by brenghen.

L. 37. & 38. ff. de Legib. senatusque Consultis, & longa Consuetudine.

58. Edoch om dit mijn segghen noch stercker te bevestighen en te t'hoonen dat het op gheen præsumeren noch gloseren aen en comt/ dient dit navolghende/ namelijck/ hoe dat niet teghenstaende t'Artijckel by hem selven claer ghenoegh is / de Bontghenooten nochtans/ om alle / oock de minste/ Twijffelinghe/ wegh te nemen / op den eersten Februarij 1579 met malcanderen hebben goedt ghevonden daer op te doen sulcken Verclaringhe die de Glosse van den Heer Ambassadeur t'eenne-mael onder de voet werpt / als connende soo weynigh met malcanderen bestaen als Licht en Duysternisse: daer van op dat elck een mach seecker sijn / sal ick de Verclaringhe in forma hier uyt-drucken/ ende is als volcht;

Siet de Naerder Vnie. Item Emanuel vã Meteren/ in zijn 9. Boeck. Fol. 165. c.

Al soo eenighe schijnen swaricheydt te maecken opt 13. Artijckel van de Vnie den 23 ghesloten tusschen de Ghedeputeerden van den Lande van Gelre ende Zutphen/ Hollandt/ Zeelandt/ Vtrecht / ende Omme Landen tusschen de Eems ende Lauwers / als of de Meyninghe ende

Inten-

Intentie ware gheweest/niemandt in de selve Vnie te ontfanghen / dan die ghenen die de Religions Vrede by den Eertshertoghe van Oosten-Rijck ende Rade van Staten neffens hem by Advijs van de Generale Staten gheconcipieert / of ten minsten die beyde de Religien / te weten de Catholijcke Roomsche ende Gherefoꝛmeerde / souden toe-laten; Soo ist dat de vooꝛsz. Ghedeputeerden/ die over de vooꝛsz. Vnie ghestaen ende de selve ghesloten hebben/ omme alle Mis-verstant ende Wan-trouwe wegh te nemen/by desen wel hebben willen verclaren/haer-luyder Meyninghe ende Intentie niet gheweest te sijn noch alsnoch te wesen/ eenighe Steden ofte Provincien / die sich aen de voorsz. Catholijcke Roomsche Religie alleen sullen vvillen houden , ende daer t'ghetal van de Inwoonderen der selver van de Gherefoꝛmeerde Religie soo groot niet en is/dat zy vermoghens de vooꝛsz. Religions Vrede de Exercitie van de Gherefoꝛmeerde Religie souden moghen genieten/van de vooꝛsz. Vnie ende Verbinteniſſe wt te willen slupten : Nemaer dat sy dies niet teghenstaende berepdt sullen wesen al sulcke Steden ende Provincien, die sich alleen aen de voorsz. Roomsche Religie sullen vvillen houden , in dese *Vnie* te ontfanghen , by soo verre zy sich anders in de andere Poincten ende Articulen van de vooꝛsz. Vnie souden willen verbinden/ ende als goede Patrioten draghen; soo de Meyninge niet en is dat d'een Provincie ofte Stadt hem t'feyt van d'anderen in't Poinct van de Religie sal onder-vvinden : ende dit om te meerder Vrede ende Een-dracht tusschen de Provincien te houden/ende de principaelste Occasie van Twist ende Twee-dracht te vermijden ende wech te nemen. Aldus ghedaen t'Vtrecht, den eersten Februarij. 1579.

59. Hoe soude men dupdelijcker zijn Meyninghe connen verclaren als de Heeren Staten hier doen ? Ick en gheloove niet dat zijn Ed. met soo een Opt-legginghe soude sijn te vooꝛ-schijn gecomen

gheromen/by al dien hy dese Verclaringe hadde gelesen. Mach dit nu al t'samen niet helpen / ende soude men noch eben-wel teghens de upt-ghedruckte woorden van de Vnie , en contrarie t'ghebruyck van de Heeren Staten Generael/eenighe Provincien / pet in't stuck van de Religie willen over den hals dringhen/ ende die met gewelt daer toe dwingen (gelyck haer somtyds sommighe Menschen laten ontvallen/ en eenige Contra-Remonstranten gaerne souden sien) soo hebben andere groote oorsaeck haer wel daer aen te spiegelen/ende te overwegen wat men van sulcke Luyden heeft te verwachten/ die Professie makende van dat de vroomste ende Godt-Salichste onder de haren noch steedts tot alle Boosheydt syn genegen / eñ dat haer geen Sonden noch schelm-stucken van hare Salicheydt en connen afsluyten/niet seer ongelyck hier in en schynen te syn de oude Ketters eñ Priscellianisten,die daer leerdē: Dat de Menschē noodtsaeckelyck sondigē ; oock Godt-looselyck dreven/datmen om de Grouwelen van zyn Religie te verbergen met goeder Conscientie/ende sonder Godt den Heere te verthoornen/wel een Leugen mocht Lieghen of een valschen Eet doen:hebbende dit Spreeckwoordt onder haer/

Augusti. de Hæresib. cap.70

Iura, perjura, secretum prodere noli.

61. Want dit en schroom ick my niet te seggen/dat alle de gene die de Vnie besworen hebben / in alle hare Articulen te onder-houden / ende in't stuck van de Religie de minste Provincie met gheweldt ende ghewapender handt ofte sinistre Practycken pet souden willen over den hals dringen/dat die (soo langhe sy van den voor-noemden Eedt niet en syn on-slaghen) niet vry en souden wesen van notoire On-trouwighepdt en t'schandelycke *Crimen* van Meyn-edighepdt. Daer teghen ick vertrouwe dat dan in sulcken cas geen Overichepden en sullen onvreken/die met een mannelycke Couragie (daer toe oock vrome Luyden ghenoegh sullen ghevonden worden om hare Magistraten met alle behoorlycke Middelen de handt te bieden) alsulcke manifeste Iniurien/ In-drachten/ ende Gewelden met goedt en bloedt teghen te staen: ende geensins toe te laten / dat hier/ upt ons/souden op ryssen/die ons dat oude lietgen van den Barbarischen ende on-beleefden Vergas souden willen singen/ *Non curamus vestros Privilegios.* Gheloove oock niet/of schoon eenighe bittere Menschen onder den ghemeynen Man ghevon-

De Prince van Orangien/ in zyn Applogie. pag.50.

den

den woꝛden / die nu en dan ſulcke on-gheſonte ꝓꝛopooſten upt ſmijten/ende hare bittere galle upt-golpen / dat veele Lupden van *Qualitè* daer toe haer ſullen laten miſ-bꝛuycken. Niemant en behoeft hem oock licht in te beelden / dat het heel gladt ſoude af-loopen: want hebben de Neder-Landers / ende met namen die van Hollandt ende Zee-Landt / haer niet ont-ſien teghen den Coninghvan Spangien ſoo ſwaren Oꝛloghe aen te gaen als hy teghen zijn Beloften ende contrarie de Maght dien hy hadde/ de Landen ſoo tyrannichlijck ſocht te over-heerſchen: zy en ſouden oock alle geen ſwarichepdt maken hare Pꝛivilegien ende Gerechtighepden ten uperſten te verdedighen teghen allen ende een peghelijck die haer van dat dupꝛ-ghekofte pandt ſouden willen berooven: al ſouden-ſe wederom op een nieuw het oude Bedijs moeten ghebꝛuycken / *En tout fidel juſques a porter La Beſace* , en haer Vader-Landt ghetrouw blijven tot de hooghſte armoede: ende met onſe Booꝛ-ouders die getrouwe lief-hebbers des Vader-Landts in Ballingſchap leven. Ick hebbe dit wat met ernſt willen dꝛingen / om dat ick het reckene onder een vande booꝛnaemſte Hooft-ſtucken daer ons Welvaren aen-hanght / ende t'welck een van de meeſte Redenen is/ daer booꝛ ick my hebbe laten bewegen deſe WEEHG-SCHALE, om alles wel te overweghen/ te verepden.

Siet Pieter Boꝛ in zijn 2. Boeck/ van den Oꝛſpꝛonck etc. der Neder-Landtſche Oꝛloge Fol. 37. d Ende Meteren. lib. 2. Fol. 41. d.

62. Laet ons nu een wepnich examineren / t'gheene in't Slot woꝛdt gheſeydt / Dat men namelijck de heylſame Advijſen van zijn Majeſteydt met ſulcken Reſpect niet en heeft aenghenomen als zijne goede Meyninghe wel vereyſchte, maer ſeer ſiniſterlijck gheduydt in eenen ſin ende conſequentie gheheel contrarie zijnen wille. Als men in wil ſien wat hier van in der daedt zy/ ſoo ſoude men ooꝛſaeck hebben te vermoeden dat den Heer Ambaſſadeur daer mede de Contra-Remonſtanten tepckent: Want die hebben nae den Raedt van zijn Booꝛluchtichſte Majeſteyt het Poinct van de Predeſtinatie niet willen van den Pꝛedick-ſtoel laeten *: t'welck zijn Majeſteyt de Hoogh-Mog. Heeren Staten heeft gheraden dat zy hare Pꝛedicanten ghebieden ſouden/ hare Hoogh-Mog. verthoonende de gheringhe Vrucht die van ſulcke Predicatien der Kercken-Dienaren voordt-quam, de welcke in plaetſe van goede Stichtinghe dieſe den Volcke behoorden aen te brenghen, niet en dienden als hare geeſten te ketelen, ende te veranderen met de Puntgens van dit Argument al te hoogh ende duyſter voor't begrijp des Ghemeynen Volcks †. Hier en

Dan't BESLVIT van de Ratie.

* Siet Trigiandij Recht ghematichden Chriſten. pag. 11. 12. etc.

Item t'Naerder Advijs over de Conferentie tot Delf. pag. 12. 13.

† Siet den Brief van de 6. Martij 1613. Item den Brief vande 20. Martij 1617.

hebben de Remonstranten gheen schuldt in / want t'gheene zy van de Predestinatie leeren en sijn gheen hooge Poincten / maer ligt / nae de Bekentenisse der Contra-Remonstranten / de Leere van de Iustificiatie ofte onse Recht-vaerdich-maeckinghe voor Godt †, en des Euangeliums / jae het Euangelium selfs *. Wie is hier dan schuldich in? Wie? De Contra-Remonstranten: als welckers Ghevoelen in de Predestinatie hoogh en dupster loopt / soo zy selver bekennen / t'welck zy nochtans niet alleen en willen predicken: maer willen oock den Remonstranten daer toe verbinden / bethoonende een groote Parthyschap om dat dese verswyghen t'gheene nae hare eyghen Verclaringhe niet noodich en is ter Zalichepdt / Iae ten deele schadelijck is ende onstichtelijck †. Ten is noch niet meer als onghevaerlijck veerthien daghen gheleden / dat een Predicant binnen Amsterdam groote Subtilitepten op den Predick-Stoel voort-bracht: ende om te bewysen / dat Godt eenighe dinghen van de Menschen eyscht sonder intentie ofte Meyninghe van dat hy wil datse hem ghehoorsamen, een gheliickenis ghebruyckte van peemant die eenen Banqueroutier maent om betalinghe; maeckte mede een Distinctie tusschen Roepen en Nooden, dat niet alle die van Godt worden gheroepen, oock van hem ghenoodight worden: Ende noch een ander pmmer soo aerdigh / hoe datter is een *Materiale* Roepinghe ende een *Formale*, dat de eerste den Vytverkorenen ende Verworpenen ghemeyn is: maer dese den Vytverkorenen alleen toe-comt. Wat dunckt u? Was dat niet eenboudigh tot Stich-tingh ghepredickt? Hebben de Lupden die Spits-vindichepdt niet heel wel verstaen? Den Predicant die t'preeckte en hielt het selver daer niet voor / want hy ront wt seppde; Ick weet wel dat ghy dese Distinctie meest al niet en verstaet, want zy comt uyt de Scholen: maer wat sal men doen offer maer weynigh sijn diese verstaen? sal men daerom voor de Caffawerckers ende Arbeydts-Luy een *Academie* op gaen rechten om haer de Scholastijcke Termen te doen verstaen? Maer ghy sult seggen, Na dien dese Termen soo swaer te verstaen sijn, en dese Leere soo hoogh, waerom draeght ghy ons die dan voor? Om dies-wil (seyde hy) dat door de valsche ende Duyvelsche Consequencien die onse Teghen-Parthyen op dese Passagie [Esai. 6. Gaet verstockt het herte etc.] die wy verhandelen, voordt-brenghen, ghedronghen worden dese Termen te ghebruycken. Siet dese Lupden dan die sijnt die in plaetse van t'Volck met hare Predicatie

* In de Haechsche Conferentie. pag. 391
* Donteclock in zijn Antwoordt op een Boecksken onder Castellionis Naem wtgheghéven. Pag. 49. 51.
† Siet Donteclock in't selfde Boecksken. Pag. 89.
Item de Haechsche Conferentie. Pag. 36. 37. 41. 42. 43
Ende Triglandij Recht-Gematighden Chzisten. Pag. 11. 12. etc.

dicatien te stichten (daer toe die / gelijck sijn Majesteyt seer wel sepdt / behoorden te dienen) haer selven kittelen met Puntgens al te hoogh en te duyster voor het Ghemeyne Volck. Een dach of twee daer nae / te weten op den 3. November hadd' hy 't wederom heel breedt voor / van de Verkiesinghe ende Verwerpinghe etc. allegerende pet met een groote *bravade* upt D. Grevinchovij Boeck / ende anderen hare Schriften / daer upt hy eenige reghels voor het Volck las. Noch heeft den selven Man Sondach voorleden den 12. *dito*, een deel Boecken op de Stoel ghebracht / upt het eene voor ende upt het ander nae / eenige Regels voorlesende / ende nae zijne wijse op zijn Munnicks de selve weder-legghende. Dese dinghen als men wel overweeght / ende daer by dan verscheyden propoosten bought die men dickwils heeft ghehoort / soo siet men wel datter Fundament is om de Contra-Remonstranten daer voor te houden die de heylsaeme Advijsen van zijne Majesteyt met sulcken Respect niet en hebben aenghenomen als zijne goede Meyninghe wel vereyschte, maer seer sinisterlijcken gheduyt in een sin ende consequencie gheheel contrarie zijnen wille.

63 Soo men nochtans op alles / wat voor en na volcht in de Oratie / wel let / soo schijntet dat eyghentlijck de Heeren / die de Moderatie sijn toe-ghedaen / daer me' ghemeynt worden: daer in voor-waer den / H. H. Staten onrecht gheschiedt. Ick en weet ter goeder trouwen niet waer in hare Ed. Mog. eenighe oorsaeck hebben ghegheven sulcks van haer te seggghen! Wel is waer / dat men wel altemets heeft ghehoort / dat eenige Heeren hebben ghevoordeelt dat zijne Majesteyt de Hooghe Overheydt soo danighen Macht toe schrijft als haer de H. H. Staten in de Kerckelijcke Saecken aen-nemen: Item / dat zijn Majesteyt oordeelde / dat de Predicanten in de ghecontroverteerde Poincten / als niet wesende teghens het Fundament der Christelijcke Religie / malcanderen behoorden te verdraghen: Dit bekenn' ick / is wel ghesepdt ghesweest: oock van de Remonstranten wel gheschreven: maer wat is hier in misdaen? Is dit niet waer? Het Eerste blijckt oghen-schijnelijck ghenoegh boven §. 45. Het Ander is oock soo claer / dat ick niet en can versinnen / met wat waer-schijnelijckheydt dit can in twijfel ghetrocken worden: nademael dit meer als eens van zijn Majesteyt is ghead-viseert: Want in den Brief van den 6. Maert 1613. aen de Hoogh. Mog. H. H. Staten Ghenerael /

raedt zijn Coninckliche Majesteyt hare Hoogh-Mog. dat zy haer Predicanten verbieden de Disputen vande Predestinatie met haren aen-hangh op den Stoel of voor het Ghemeyne Volck te brenghen, met expres Bevel van Vrede met malcanderen te houden, verdraghende aen beyde zijden het Verschil van Opinien ofte Ghevoelen, dat soo d'eene als d'andere Parthy heeft in de voornoemde Poincten &c. Zijn Majesteyt gheeft oock Reden van desen Raedt/namelijck; om dat hy ghesien hebbende d'Opinien, soo van d'een als van d'ander zijde, als oock de Redenen daer op zy ghegrondet sijn, niet en bevondt dat d'een of d'ander so vreemt was, dat zy niet en soudē connen bestaen met de Waerheydt van de Christelijcke Religie, ende met de Zalicheydt der Zielen. Of ick en versta noch Frans noch Duytsch tér Werelt/ of elck een hoe slecht hy oock is can wel verstaen dat de Coningh hier bekent/ dat de Poincten niet Fundamenteel en sijn/ eñ dat hy de Onderlinge Verdraechsaemheyt goedt vint. Mach men dat dan niet segghen? Of als men't seydt/ duyt men dan de woorden in eenen verkeerden sin? Waer connen wy den sin soecken/als in de woordē? Daer en is noch noyt mijns wetens yemant gevonden / die sich heeft derren onderstaen eenighe Glosse hier op te verdichten/ uytghesondert dat de Contra-Remonstranten in haere op-ghesmuyckte vermomde Waerheydt seggen/Datse haer niet en connen laten voorstaen, dat met de woorden in den Brief vervat te kennen wordt ghegheven het Verschil tusschen de Recht ghevoelende (soo noemen zy haer selven) ende de Remonstranten. Een groote onbeschaemtheydt/daer soo opentlijck het contrarie wordt uyt ghedruckt? Wat reden geven zy van dit haer niet te connen laten voorstaen? Gheen dan sulcke/daer mede zy/om dat haer dit Advijs niet en behaeght/haer niet en schamen zijne Majesteyt met een cromme pijck te steken: Want dat waer een lichtvaerdicheydt ende on-standt-vasticheydt, (seggense) dat zijn Majesteyt een Leere dien hy in *Arminio* ende *Bertio* veroordeelt ende verworpē heeft, in de Remonstranten, die *Arminij* Discipulen eñ *Bertij* Mede-gesellen sijn, soude voor goet kennen ofte dragelijck oordeelen. Anderen/geen raet hier mede wetende/hebben gesocht het Volck diets te maken dat zijn Mt. noyt soo een Brief en hadde gheschreven. By soo verre nu zijn Majesteyt dit zijn Advijs nerghens meer als in den ghemelden Brief en hadde te kennen ghegheven / ick en wist met dese Luyden geen raedt: maer nu t'selve noch meer-mael is geschiedt/

Siet haere Verclaringhe over de Resolutie der Ed. Mog. Heeren Staten van Hollant. Letter H h h. 1. 2. 3.

schiedt / en hebben zy gheen upt-vlucht : aen-ghesien niet alleen upt de Brieven Casauboni, soo aen Perron / als aen den Hooghgeleerden ende Vermaerden Heere Grotium inden jare 1613. ende. 14. ghescheven / en blijckt de Liefde die zijn Coninckklicke Majestepdt heeft tot de Eenicheydt derKercke eñ Onderlinghe Verdraeghsaemheydt / maer datter oock uptdruckelijck wordt verclaert / hoe dat den Coningh, met den Heere Aerdts-Bisschop, ende meer andere Prelaten in Enghelandt, de Resolutie der Ed.Mog.Heeren Staten [nopende de Tolerantie] gelesen en gepresen hebben : niet alleenlijck ten aensien van het Voor-nemen, maer oock van het Formulier ende Resolutie selver door last der Staten ghestelt : als sijnde ghedaen, op dat het Volck van twee even-ghevaerlijcke steen-klippen in dese Leere (aen d'een zijde der *Manicheen*, aen d'ander zijde der *Pelagianen*) soude worden ghewaerschouwt ende afghekeert. Dat's ymmer claer ghenoegh hoop ick.

Siet hier-der de Extractē / ende Copien van dese Brieve in Taurini Tweede deel van de Onderlinghe Verdraechsaemheydt. Cap. 6. §. 8. 9. Eñ Cap. 7. §. 18 19.

64. T'is soo : maer hoe comt dan (moght yemandt vraghen) dat den Coningh selver claeght / Dat men sijne Brieven selfs tot beweringhe van het Quaedt wil doen dienen, de selve treekende tot den sin ende ghevolgh recht contrarie zijne Meyninghe*? Ick antwoorde / dat ick my niet en wil vermeetelijck aennemen / de woorden van soo een grooten Prince upt te legghen / veel min om met sulcken klepne Eer-biedinghe van zijn Doorluchtichste Majestept te spreecken (om dat ick jupst geen Redenen en wete op al het segghen des selvighen te gheven) gelijck wy terstont ghehoort hebben dat de Contra-Remonstranten doen: dat sy verre. Maer soudt niet wel connen comen upt quade Advijsen / ende on-waerachtighe Rapporten? Ick meyn wel jae het. Hoe waret anders mogheljck / dat sijn Majestept soo leelijck D. Doctorem Arminium zal. voor al de Werelt soude afschilderen / ende voor een Vyandt Godts†, die de eerste is, die in onse eeuwe *Leyden* met de peste van Ketterye besmet heeft‡, veroordeelen : Item die van Arminij Ghevoelen (die soo Kerckelijcke Persoonen als andere ettelijcke duysendt sterck sijn in't Landt) voor Pesten, Ketters, of veel eer Atheistische Sectarisen*, ende haer Ghevoelen voor Ketteryen ende Lasteringhen† verclaren: Hoe ware dit mogheljck / vraghe ick / noch eens / door dien het seecker is / dat nevens eenighe gheleerde Mannen van grooten aensien in Engelant oock den Coning selver niet gantsch en al eens en is met de Contra-Remonstrā-

*In den Brief aen de Hoogh. Mog. Heeren Staten Generael: in date den 20. Marty. 1617.

†In den Brief aen de Hoogh. Mog. Heeren Staten Generael / ghescheven den 6. October. 1611.

‡In des Coninghs Verclaringhe belanghende de Sake Vorstij. N. 4.

*In den Brief aen hare Hooch. Mog. dat den 6 October. 1611.

†In den selven Brief.

ten in't stuck van de Nootsakelijckheyt des Doops‡, Nootwēdige Sekerheyt der Zalicheyt, Predestinatie, Perseverantie* ofte Rechtveerdichmakinge †. Ist dan niet wel gheloofljck dat het spruyt uyt quade Informatie/ daer wt zijn M^t. wel meer voor desen yet heeft geschreven? gelijckt oock niet moghelijck en is of moet meest alle dinghen uyt Advijsen ende Rapporten hebben. Ick en acht niet of uyt het voorgaende can men ten vollen sien/ dat de Brieven van sijn Majesteyt/ noch by de Heeren Staten/ noch by de Remonstranten / niet sinisterlijck en sijn misduydt in eenen sin heel contrarie zijne Meyninghe. Bidde daerom den Heer Ambassadeur dat zijne Ed^t. ghelieve hem van alsulcken Opinie te ontlasten / ende noch van hare Edele Mog. noch van de Remonstranten sulcks te vermoeden: maer vastelijck te vertouwen / dat ghelijck de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael en d'Ed. Mog Heeren Staten vande Respective Provincien sijn de Seeckerste ende Gheaffectioneerste Bondt-ghenooten van zijne Door-luchtichste Coninckljcke Majesteyt van Groot Brittannien/ insgelijcks de Remonstranten/ en diet met haer houden/ sijn/ ende met Godts hulpe blijven sullen/ Gehoorsame Onderdanen van hare wettelijcke Overheydt/ ende Ootmoedighe Dienaren van zijn Majesteyt voornoemt: voor wiens Wel-varen ende gheluck-zalighe Regieringhe zy niet en sullen nalaten Godt den Heere gestadich vyerichlijck te bidden.

64. Dit is/ Aen-dachtighe Leser/ t'gheen ick ten Dienste van mijn Vader-Landt en voorstant der duyr-ghekofte Vryheydt der Conscientien hebbe willen mede deylen / om u alle swaricheydt te benemen die ghy door de Oratie van Mijn Heer Carleton mocht hebben gecregen. Wenschende dat alle Hooge eñ Laege Overicheydē alles met de onbedriechlijcke WEEGH-SCHAEL over-woghen hebbende/ de noodighe ende heylsame Remedien by der handt nemen/ om alle vorder Onheyl te voor-comen en de gheresene Swaricheyden over al ghevouchlijck te stillen. Daer toe niet noodigher en is dan dat dat alle de gheen die in Hoocheyt sijn gestelt malcanderen getrouwelijck de handt bieden/ den bandt der Eenicheydt niet on-binden/ de Publijcke Authoriteyt, als wesende t'voornaemste fort van een Republijcke / stabilieren: alle On-geregeltheyden remedieren/ eñ Calumnien stuyten / daer mede men de beste Patriotten tot schade van't Landt schandelijck becladt/ om de sterckste Pilaerē van't Huys wegh gheruckt sijnde t'Gebouw daer na te lichter ter neder te

storten:

‡ Siet de Summe van de Conferentie te Hampton-Court. pag. 13.

* In't selve Boeck. pag. 18.

† In't selve. Pag. 23.

stozten: daer in nu ter tijdt soo een groote bedzoefde Licentie is/ dat mẽ selver de Gzootste Heerẽ van't Lant niet en verschoont: maer met leelijcke Acten beschuldight / als of die de Moedtwillichepdt in sommige Steden ghepleeght eenigh-sins souden toe-staen/ ende de Hoofden ofte Fauteurs van dien noch voozharen yver tot de Scheuringhe aen-ghelept met goude Medaliën vereeren: van t'welck Lydius of de zijne haer niet en ontsien stoutelijck te roemen. Let op u Saecke Mijn Heeren: de Wacht is u bevolen: Gheeft den moedt niet licht verloozen:

Solvite corde metum Teucri: secludite curas *;
Fata viam invenient †,

*Virgi.lib. 1. Æneid. 566.

†Virgi.lib. 10. Æneid. 113.

Godt sal ons helpen. Daer en is niet dat u meer schade doedt als uwe Slappichepdt. Noch toe-ghesien eer het te laet is. Middeler tijdt en vergeet den Raedt van zijn Majestept niet/ (die ick boven vergeten hebbe) verclarende/ dat de Ervarentheydt hem hadde gheleert, dat sulcke Gheschillen seer qualijck door de Disputen van de Theologanten gheeyndicht worden: maer datse veel bequaemer worden ghesliſt DOOR PVBLIICKE AVTHORITEYT, en ghy sult wel doen.

Op dan ghy *Coninghen*, op ghy *Ghemeente*, siet
Wat by der Byen-swerm hier alle jaer gheschiedt.
Ghy sult daer leeren hoe dat *d'Ondersaten* letten
Op haren Heer en Vorst, staend' onder zijne Wetten.
Daer sult ghy leeren hoe de *Coningh* seer beleeft
Tot nae-deel van de zijn' gheen scherpen anghel heeft.

Du Bartes/ in de Eerste weerke/ de Sevenste dach: by Zacharias Heyns overghiset.

FINIS.

De Letter-fouten/ die door de haestichepdt des Druckers doorgeslopen zijn/ sal den Goet-vvillighen Leser believen te verbeteren.